

Οικονομία τοῦ Θεοῦ καὶ Οικονομία τῆς Ἀγορᾶς: Ἀναζητώντας τὸ μέτρο

Π. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ ΜΠΑΪΡΑΧΤΑΡΗ*

«Ὁ κυνικός ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς
ποὺ γνωρίζει τὴν τιμὴ τοῦ κάθε πράγματος
καὶ τὴν ἀξία τοῦ τίποτα»,
Oscar Wilde, *Lady Windermere's Fan*, Act 3

Παγκοσμιοποίηση καὶ Κρίση: τὸ παράδειγμα τοῦ οικονομικοῦ νεο-
φιλελευθερισμοῦ

«Σὲ ποιὸν βαθμὸ οἱ μέθοδοι καὶ οἱ δομὲς πλουτισμοῦ εὐθύνονται γιὰ τὴ φτώχεια καὶ τὴν ἀνισότητα τῶν κοινωνιῶν; Ἡ ἔλλειψη δίκαιης ἀναδιανομῆς τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεῖ ἀπειλὴ γιὰ τὴν κοινωνικὴ εἰρήνη; Πῶς συνδέονται οἱ δυνάμεις καὶ οἱ ἐφαρμογὲς τῆς οἰκονομικῆς παγκοσμιοποίησης μὲ τὴν πολιτικὴ; Ποιὰ εἶναι ἡ ἠθικὴ ἰδεολογία τῆς οἰκονομικῆς παγκοσμιοποίησης; Ποιὰ ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ στάση τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἔναντι τῶν οἰκονομικῶν ἐξελίξεων; Ἔχουν νὰ ἀντιπροτείνουν ἓνα ἐναλλακτικὸ σχέδιο ζωῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης; Ποιὰ εἶναι ἡ ἠθικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔναντι τοῦ πλούτου καὶ τῆς φτώχειας; Μὲ ποιὸν τρόπο εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοστεῖ ἡ κοινωνικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ δικαιοσύνη σήμερα;» Σὲ τέτοιου εἴδους ἐρωτήματα καλοῦνται σήμερα οἱ λαοὶ καὶ οἱ Ἐκκλησίες ὅλου τοῦ κόσμου νὰ δώσουν ἀπαντήσεις.

Γιὰ μερικὸς ὁ ὅρος παγκοσμιοποίηση¹ ἔχει ἡλικία μόλις 17 ἐτῶν. Ὅσοο οἱ συνέπειες ποὺ ἔχει προκαλέσει ἀναλογικὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερες. Συ-

* Ὁ π. Αὐγουστῖνος Μπαϊραχτάρης εἶναι Ἐπικ. Καθηγητὴς Α.Ε.Α.Η.Κ

1. Βλ. σχ., MANFRED STEGER, *Globalization: A Very Short Introduction*, ἐκδ. Oxford University Press, 2003. ALEX MAC GILLIVRAY, *A Brief History of Globalization: The Untold Story of our Incredible Shrinking Planet*, ἐκδ. Carroll & Graf, 2006.

γκεκριμένα, υίοθετήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής του Ο.Η.Ε. το 1995 στην Κοπεγχάγη της Δανίας με αντικείμενο συζήτησης την *κοινωνική ανάπτυξη*. Πάντως σε οικονομικό επίπεδο αυτός που πρώτος καθιέρωσε τον όρο ήταν ο άμερικανός καθηγητής οικονομικών Levitt Theodore. Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι οι ρίζες της σύγχρονης οικονομικής και πολιτικής παγκοσμιοποίησης μπορούν να εντοπιστούν άμέσως μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Συγκεκριμένα, σε μία μικρή αμερικανική κωμόπολη, την Bretton Woods, οι πλούσιες χώρες του πλανήτη, με ηγέτη τις Η.Π.Α., θεμελίωσαν νέους κανόνες για το διεθνές εμπόριο, τη νομισματική και τη χρηματιστηριακή οικονομία, θέλοντας να αποτρέψουν την επανάληψη μιᾶς ένδεχόμενης οικονομικής κρίσης, όπως εκείνης της δεκαετίας του '30. Παράλληλα, μέσα από τον σχεδιασμό αυτό τα ισχυρά κράτη επιδίωξαν να οικοδομήσουν την ανάπτυξη της ύψηλου πάνω σε διεθνείς όρους και υπερεθνικές πολιτικές μακριά από τον έλεγχο των εθνικών κυβερνήσεων. Έτσι μετά από τόσα χρόνια μπορούμε σήμερα να μιλούμε για την κατάρρευση του δυτικού μοντέλου, το οποίο διακρινόταν για τους άρραγείς δεσμούς μεταξύ της οικονομίας της αγοράς, της δημοκρατίας του πολιτεύματος και της ευημερίας των πολιτών. Η οικονομία της αγοράς έχει αποκτήσει σαφές προβάδισμα σε σύγκριση με τα άλλα δύο στοιχεία και πλέον εξελίσσεται χέρι-χέρι με την τεχνολογία, χωρίς κανέναν σχεδόν κρατικό έλεγχο και χωρίς καμία απολογία έναντι της κοινωνίας. *Τεχνολογία και Οικονομία* από κοινού κατευθύνουν και ρυθμίζουν τις ανάγκες των ανθρώπων και είναι αυτοί οι δύο τομείς που σχεδιάζουν, πειραματικά στην αρχή, εφαρμοστικά στη συνέχεια, την εξέλιξη της ζωής. Έδώ όμως τίθεται το καιριο ερώτημα, εάν υπάρχει κάποιο όριο στην όλη εξέλιξη, ποιό είναι αυτό και ποιός θα το θέσει, προκειμένου να γίνει αποδεκτό!

Η *παγκοσμιοποίηση* λοιπόν ως έννοια και ως όρισμός χρησιμοποιείται σε πολλούς και διαφορετικούς, αλλά άμεσα εμπλεκόμενους, τομείς. Συγκεκριμένα έχουμε την βιομηχανική παγκοσμιοποίηση, τη χρηματοπιστωτική, την οικονομική, την πολιτική, την πολιτισμική και την παγκοσμιοποίηση της πληροφόρησης. Όσον αφορά την πρακτική της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, στηρίζεται πρώτον στην όμογενοποίηση των τιμών, των προϊόντων, των τόκων και των κερδών, δεύτερον στη μετανάστευση του ανθρώπινου δυναμικού, τρίτον στο διεθνές εμπόριο, τέταρτον στις άμεσες μεταφορές κεφαλαίων και επενδύσεων και πέμπτον στη λειτουργία των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών. Έτσι η διεθνής χρηματοπιστωτική οικονομία κατέστη ή «τεχνητή καρδιά», που τροφοδοτεί συνεχώς με «αίμα» τον «όργανισμό» της παγκοσμιοποίησης. Οι νέ-

ες τεχνολογικές εξελίξεις που άφοροῦν τόσο τὴ μεταφορὰ ἀνθρώπων, προϊό- ντων καὶ κεφαλαίων, ὅσο καὶ τὴν ἐπικοινωνία, ἐνδυναμώσαν σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο τὶς διεθνεῖς σχέσεις, ἐνῶ παράλληλα ἡ πολιτικὴ τοῦ δόγματος τοῦ νεο- φιλελευθερισμοῦ καὶ τοῦ ἐλεύθερου ἐμπορίου, ποὺ ἀκολουθήθηκε καὶ ἐφαρμό- σθηκε, βοήθησε στὴν περαιτέρω ἀνάπτυξη τῆς παγκόσμιας ἀγορᾶς. Γιὰ νὰ γί- νει αὐτὸ ὅμως δύο τινὰ συνέβησαν: πρῶτον ὁ συστηματικὸς ἀποκλεισμὸς ἀπὸ τὶς διεθνεῖς οἰκονομικὲς ἀγορὲς τῶν φτωχῶν κρατῶν καὶ δεῦτερον ἡ αὔξηση τοῦ ἐξωτερικοῦ δανειστικοῦ χρέους τῶν χωρῶν αὐτῶν.

Σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο ὑπάρχουν τόσο ὑποστηρικτές, ὅσο καὶ ἐπικριτές τῆς οἰκονομικῆς παγκοσμιοποίησης. Στὴν πρώτη κατηγορία ἐντάσσονται οἱ ὁπαδοὶ τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ συνεπῶς τοῦ νεο-φιλελευθερισμοῦ καὶ τοῦ ἐλεύθερου ἐμπορίου (*laissez faire*). Αὐτοὶ ἀντιλαμβάνονται τὴν παγκοσμιοποίηση ὡς μία εὐκαιρία, προκειμένου νὰ εὐημερήσουν ὅλοι μέσῳ τῆς τεχνολογικῆς καὶ τῆς βιομηχανικῆς ἀνάπτυξης καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὡς μία βελτίωση τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου καὶ τῆς ποιότητος τῆς ζωῆς καὶ ὡς τὴ μόνη δυνατότητα νὰ λυθεῖ ἀπο- τελεσματικὰ τὸ οἰκολογικὸ πρόβλημα. Στὴ δεῦτερη κατηγορία ἀνήκουν ὀργα- νώσεις καὶ φορεῖς μὲ περιεχόμενο περιβαλλοντολογικὸ, θρησκευτικὸ, ἀκτιβι- στικὸ καὶ ἐργατικὸ, ποὺ ὑποστηρίζουν τὴ δυνατότητα ὑπαρξῆς καὶ λειτουργίας μιᾶς ἄλλης ἐναλλακτικῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς λειτουργίας τοῦ παγκόσμι- ου συστήματος, καθὼς διαπιστώνουν ὅτι ἡ παγκοσμιοποίηση στὴ σημερινὴ της μορφή ἔχει δημιουργήσει πάμπολλα προβλήματα, κυρίως στὶς κοινωνίες τῶν φτωχῶν χωρῶν καὶ στὴ ἐν γένει βιωσιμότητα τοῦ πλανῆτη. Εἰδικότερα, ἡ κατά- σταση αὐτὴ ἔχει ὀδηγήσει στὴν ἀπορρύθμιση τῆς ἀγορᾶς, στὴν ὑποχώρηση τοῦ κράτους ἀπὸ τὸ ἐπενδυτικὸ κεφάλαιο, στὴν παραχώρηση πρὸς ἐκμετάλλευση τῶν φυσικῶν πηγῶν σὲ ἰδιωτικὲς ἐταιρεῖες, οἱ ὁποῖες ἐνδιαφέρονται περισσό- τερο γιὰ τὸ δικό τους κέρδος, παρὰ γιὰ τὴν τοπικὴ κοινωνία ἢ τὸ περιβάλλον.

Σήμερα, καὶ μετὰ τὴν παγκόσμια κρίση τοῦ 2007-2009, ἡ ὁποία ὀνομάστηκε κρίση τῶν ὁμολόγων μειωμένης ἐξασφάλισης (*subprime*) καὶ τὴ δανειακὴ κρί- ση ποὺ βιώνουμε ὡς Εὐρωζώνη ἀπὸ τὸ 2010 καὶ ἐξῆς, ἴσως ζοῦμε τὴ μετάβαση ἀπὸ τὸ περιβάλλον τῆς «φιλελεύθερης ἐπανάστασης», ποὺ ξεκίνησε πρῶτη ἢ πρωθυπουργὸς τῆς Μ. Βρετανίας Μ. Θάτσερ (1979) καὶ θεμελίωσε στὴ συνέ- χεια ὁ πρόεδρος τῶν Η.Π.Α. Ρ. Ρέιγκαν (1981), σὲ μία ἄλλη πραγματικότητα, ἡ ὁποία τώρα γεννιέται καὶ διαμορφώνεται. Ἴσως τώρα ὁ πλανῆτης ὀλοκληρῶ- νει ἕναν κύκλο οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ ὀδεύει πρὸς μία νέα σκέψη, ἀναφορικὰ μὲ τὸν τρόπο τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Πρέπει νὰ γίνῃ κατανοητὸ ὅτι, ἡ παρούσα οἰκονομικὴ κρίση δὲν περιορίζεται μόνο στὴν

ύλική πλευρά τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ κλυδωνίζεται καὶ ἡ θεωρητικὴ – πνευματικὴ – ἰδεολογικὴ πλευρὰ τοῦ συστήματος. Ἐπομένως μὲ ἄλλα λόγια τώρα βιώνουμε τὸ πέρασμα σὲ μία μεταβατικὴ περίοδο, ὅπου ὁ κρατικὸς παρεμβατισμὸς πλέον κρίνεται ἀπὸ τὶς ἀγορᾶς ὄχι μόνον ἀναγκαῖος, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβλημένος, κάτι ποὺ λίγα χρόνια πρὶν θεωρεῖτο ἀπαράδεκτο. Οἱ βάσεις τοῦ χρηματοοικονομικοῦ καπιταλισμοῦ οὐσιαστικὰ κατέρρευσαν καὶ ἡ διεθνὴς ἰσορροπία διατηρήθηκε ἐν μέρει μόνον χάρις στὴν κρατικὴ προστασία, ποὺ πρόσφεραν οἱ ἰσχυρὲς οικονομικὰ χῶρες.

Ἔτσι οἱ χῶρες κατὰ κάποιον τρόπο συναγωνίζονται μεταξύ τους σὲ «ἕναν ἀγῶνα πρὸς τὰ κάτω» - (*a race to the bottom*), ὅπως χαρακτηρίζει τὴ σημερινὴ οικονομικὴ κατάσταση ὁ βραβευμένος μὲ Νόμπελ οικονομολόγος Joseph Stiglitz, προκειμένου νὰ διασφαλίσουν ὅτι οἱ κανόνες τῆς ἀγορᾶς εἶναι ἐλαστικοὶ μὲ σκοπὸ τὴν ἀσφαλῆ λειτουργία τῶν ἀγορῶν². Πάντως αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίζει τὴ σύγχρονη οικονομικὴ παγκοσμιοποίηση εἶναι κυρίως ἡ ἠθικὴ τῆς δύναμης καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἐξουσίας τοῦ ἰσχυροῦ. Οἱ νόμοι τῆς ἀγορᾶς τείνουν νὰ καταστοῦν πιὸ ἰσχυροὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας. Ὁ ρυθμιστικὸς παράγοντας τῆς ἀνάπτυξης εἶναι ἀποκλειστικὰ τὸ κέρδος. Τὸ σύστημα καὶ ἡ ἠθικὴ πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται ἡ οικονομικὴ παγκοσμιοποίηση λειτουργεῖ ὡς «μηχανή» παραγωγῆς μιᾶς εἰκονικῆς εὐημερίας, ἡ ὁποία πλουτίζει τοὺς λίγους καὶ κάνει τοὺς πολλοὺς ἀκόμη φτωχότερους, ἐπιφέροντας μαζί μὲ τὴν φτώχεια στὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες τὴν ἀνεργία, τὴν πείνα καὶ τὸν θάνατο. Ἡ ἠθικὴ λοιπὸν τῆς οικονομικῆς παγκοσμιοποίησης εἶναι μία *ἠθικὴ τοῦ θανάτου*³.

Μάλιστα μία παράμετρος αὐτῆς τῆς κατάστασης ἀποτελεῖ ἡ συνεχὴς ἀπειλὴ τῶν ἀγορῶν, ὅτι ἐὰν δὲν ρυθμίζουν οἱ ἴδιες τὸ κλίμα τῆς οἰκονομίας μέσω τοῦ συστήματος καὶ τῆς φορολογίας ποὺ οἱ ἴδιες ἐπιθυμοῦν, τότε θὰ φύγουν ἀπὸ τὶς χῶρες στὶς ὁποῖες δραστηριοποιοῦνται καὶ θὰ ἀναζητήσουν ἄλλοῦ ἕδρα, ὥστε νὰ καλύπτουν τὶς προϋποθέσεις τους. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ θέση τοῦ Alan

2. STIGLITZ JOSEPH, *The price of Inequality – How today's divided society endangers our future*, ἐκδ. W.W. Norton & Company Inc., New York 2012, σελ. 60.

3. Φυσικὰ ὑπάρχουν καὶ ἀντίθετες φωνές, οἱ ὁποῖες ὑπερασπίζονται τὴν ἐλευθερία τῆς ἀγορᾶς. Λόγου χάρις ὁ William McGurn, ποὺ ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ: «Τὸ σύστημα τῆς ἀγορᾶς ἐπιτρέπει τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο νὰ ἐκφράσει τὴν ἐσωτερικὴ του/της δημιουργικότητα καὶ νοημοσύνη μέσω τῆς ἐπιχειρηματικότητας, βελτιώνοντας καὶ προσθέτοντας ἔτσι στὴ γενναϊοδωρία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς». Βλ., σχ., BLANC REBECCA & MCGRUN WILLIAM, *Is the Market Moral? A dialogue on Religion, Economics and Justice*, ἐκδ. Brookings Institutions Press, New York 2004, σελ. 8.

Greenspan, του έπικεφαλής της Όμοσπονδιακής Τράπεζας των Η.Π.Α. από το 1987 μέχρι το 2006, ίσως του πιο ένθερμου και ζηλωτή υπερασπιστή του οικονομικού φιλελευθερισμού, ό οποίος δήλωνε το 1994 ότι ή κρατική παρέμβαση στον οικονομικό τομέα είναι έπιβαβλής, καθώς ή αγορά έχει τους δικούς της μηχανισμούς, προκειμένου να αυτόρρυθμίζεται και να ανταπεξέρχεται⁴. Το εύλογο ερώτημα λοιπόν που προκύπτει είναι για ποιόν λόγο δεν λειτούργησαν άσφαλιστικά οι λεγόμενοι «μηχανισμοί εύφορίας» του ιδιωτικού συμφέροντος; Γιατί δεν λειτούργησε ή λεγόμενη «άνταγωνιστική μεταρρύθμιση», ώστε να οδηγηθεί ή αγορά μέσα από τον ανταγωνισμό σε μείωση των τιμών των αγαθών, των ακινήτων, των υπηρεσιών και να μειωθεί το κόστος του κρατικού δανεισμού στις διεθνείς αγορές, ώστε να αποφευχθεί εν τέλει ή κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο;

Ό σημερινός οικουμενικός διάλογος επί του προκειμένου ταλαντεύεται μεταξύ δύο αντίθετων και ισχυρών πόλων από τη μία μεριά είναι εκείνοι που υποστηρίζουν τη μεταρρύθμιση και την ισχυροποίηση της παγκοσμιοποίησης (reformist position) και από την άλλη μεριά είναι εκείνοι που επιδιώκουν την άλλαγή και την υπέρβασή της μέσω εναλλακτικών προτάσεων (alternative position). Συγκεκριμένα, ή πρώτη θέση προϋποθέτει μία κριτική προσέγγιση και εξέταση της παγκοσμιοποίησης με άπώτερο σκοπό την άλλαγή μόνο εκείνων των σημείων που την άπαιτούν. Η δεύτερη θέση άπορρίπτει έξολοκλήρου τη βάση της νεο-φιλελεύθερης οικονομικής τάξης και της μορφής με την οποία εκδηλώνεται ή παγκοσμιοποίηση. Γι' αυτόν τον λόγο προτείνουν άντικατάσταση της κυρίαρχης οικονομίας στο σύνολό της από άλλα μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης⁵.

Η σημερινή παγκόσμια κρίση άποτελεί μία ουσιαστική άπόδειξη της πώχευσης του νεο-φιλελεύθερου δόγματος (τό όποιο όνομάζεται «έλεύθερη αγορά» ή «Washington Consensus»), καθώς τό υπάρχον οικονομικό σύστημα μέσα από την υπέρμετρη «ύμνολογία» και θεοποίηση του χρήματος - (*money-theism*) έχει έπιφέρει πρώτον την έξατομίκευση του πολίτη, τον όποιο τον μετέτρεψε σταδιακά σε «πιστό» καταναλωτή του «ναού» της αγοράς, δεύτερον την περιθωριοποίηση των αδύναμων κοινωνικών ομάδων, τρίτον τη διεύρυνση του χά-

4. GREENSPAN ALAN, "The Financial Crisis and the role of federal regulators", *Committee Hearings of the U.S. House of Representatives – 23rd October 2008*, σελ. 31.

5. "Economy in the Service of Life" – Memorandum on Economic Globalization and its Challenges to the Churches (2008), σελ. 25-27.

σματος μεταξύ τῶν πλουσίων καὶ τῶν φτωχῶν, ἐξαιτίας τῆς ἀνισόροπης κατανομῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἀγαθῶν, καὶ τέταρτον τὴν καταστροφή τῶν ποικίλων οἰκοσυστημάτων. Στὸ πλαίσιο λειτουργίας τοῦ «money-theism» ὁ ἄνθρωπος δὲν ὑπολογίζεται μὲ βάση τὶς ἀνθρώπινες ἀξίες, τὴν πνευματικὴ ποιότητά του καὶ τὸν χαρακτήρα, ἀλλὰ μὲ κριτήρια τὸ καθαρὸ κέρδος, τὰ ἀποταμιευτικὰ κεφάλαια καὶ τὸ εἰσόδημα ποὺ κερδίζει μέσα ἀπὸ τὴν ἐργασία του⁶. Σημειώνει μὲ ἔμφαση ὁ Christopher Barret: «Οἱ ἄνθρωποι ἐκτιμῶνται μὲ κριτήριο τὸ τί ἔχουν καὶ τὸ τί καταναλώνουν, παρὰ μὲ τὸ τί εἶναι»⁷.

Ἐνδεικτικὸ τοῦ πράγματος ἀποτελεῖ τὸ παραδείγμα τῆς λεγόμενης «παγκόσμιας μεσαίας τάξης» - (global middle class), ἡ ὁποία λαμβάνει πάνω ἀπὸ τὸ 90% ἀπὸ τὴν παγκόσμια διανομὴ τῶν κερδῶν τῆς ἀνάπτυξης⁸! Ἔτσι ἀναδύθηκε ὁ λεγόμενος πολιτισμὸς τοῦ χρήματος - (*money culture*)⁹. Τὸ ἐρώτημα λοιπὸν ποὺ προκύπτει σήμερα δὲν εἶναι ἐὰν κάποιος πιστεύει στὸν Θεό, ἀλλὰ σὲ ποιὸν θεὸ πιστεύει, σὲ ποιὸν ἀφιερώνει τὴν ψυχὴ καὶ τὶς ἀξίες τῆς ζωῆς του. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ κοινωνικὴ συνοχὴ δὲν ἀπειλεῖται ἀπὸ τὴν ἀθεΐα, ὅπως παλαιότερα οἱ κοινωνίες πίστευαν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία ποὺ ἐνσαρκώνεται στὴ λατρεία τοῦ χρήματος. Ὑπάρχει μία σημαντικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς κοινωνίας στὴν ὁποία τὸ χρῆμα *ὑπηρετεῖ* τοὺς ἀνθρώπους καὶ τῆς κοινωνίας στὴν ὁποία τὸ χρῆμα *ἐλέγχει* τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ σημερινὴ παγκόσμια κρίση εἶναι καὶ ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ καὶ συστημικὴ¹⁰. Αὐτὸ ποὺ βιώνουμε σήμερα, ἕνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους οἰκονομολόγους τοῦ 21ου αἰῶνα μὲ διεθνεῖς βραβεύσεις, ὁ Γερμανὸς Ulrich Beck, τὸ χαρακτηρίζει ὡς «ἰμπεριαλισμὸ τῆς οἰκονομίας» - (*imperialism of economics*), ὅπου τὴν παγκόσμια κοινωνία τὴ

6. GROODY DANIEL, *Globalization, Spirituality and Justice*, ἐκδ. Orbis Books, New York 2007, σελ. 23.

7. BARETT CHRISTOFER, "The Economics of Poverty and the Poverty of Economics: A Christian Perspective", Working Paper No. 15, στὸ Cornell University – Department of Applied Economics and Management, 2003, σελ. 14: "...human beings are valued by what they have and what they consume, rather for what they are".

8. <http://www.neweconomics.org/gen/uploads/pdf>: New Economics Foundation, "Growth isn't working: The unbalanced distribution of benefits and costs from economic growth" (2006).

9. ANDRINGA LEO & GOODZWARD BOB, *Globalization and Christian Hope – Economy in the Service of Life*, ἐκδ. Public Justice Resource Centre, Waterloo 2003, σελ. 9.

10. Document (22-03-2011): *World Council of Churches – Commission of the Churches on International Affairs – Working Group on Social Justice and Common Goods – Policy paper*, σελ. 1-8.

διακρίνει μία «πολλαπλότητα χωρίς ενότητα» - (*multiplicity without unity*), εξαιτίας της σύγκρουσης των ύφιστάμενων πολιτικών και πολιτιστικών διαφορών¹¹.

Συγκεκριμένα ή ήθικη και ή πρακτική της οικονομικής παγκοσμιοποίησης οικόδομείται πρώτον πάνω στην έμπορευματοποίηση και στην ιδιωτικοποίηση των κοινών, δημόσιων, αγαθών - (*common goods*)¹², όπως είναι τὸ νερό, ὁ ἀέρας, ἡ γῆ καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ δεύτερον πάνω στὸν πόλεμο ὡς μέσο καὶ μέθοδο επέκτασης καὶ διαφύλαξης τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν οικονομικῶν συμφερόντων τῶν ἰσχυρῶν δυνάμεων¹³. Πίσω ἀπὸ τὴν κίνηση τῆς ιδιωτικοποίησης τῶν κοινῶν ἀγαθῶν ὑπῆρχε ἀρχικὰ ἡ ὑπόσχεση ἐκ μέρους τοῦ συστήματος, ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ πολιτικὴ θὰ ὀδηγοῦσε σὲ ἓνα ἀνοιγμα τῶν ἀγορῶν καὶ σὲ μία καλύτερη παροχὴ ὑπηρεσιῶν μὲ λιγότερο κόστος γιὰ τοὺς πολῖτες. Ὡστόσο, ἡ κατάσταση δὲν ἐξελίχθηκε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, καθὼς ἡ διεθνὴς οἰκονομία καὶ ἡ κυβερνητικὴ πολιτικὴ, ἡ ὁποία προγραμματικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπηρετεῖ τὴ ζωὴ, στὸ τέλος στράφηκε κατὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἀντὶ νὰ λύσει τὰ ὑπαρκτὰ προβλήματα, δημιούργησε νέα, παρουσιάζοντας παράλληλα τὰ παλαιὰ μὲ ἀκόμη πιὸ ἔντονο τρόπο. Ὅπως σημειώνει ὁ Βραζιλιάνος κοινωνιολόγος Antonio Andreoli, αὐτὸ ποὺ ὀνομάστηκε λύση τοῦ προβλήματος στὸ τέλος ἔγινε τὸ ἴδιο τὸ πρόβλημα¹⁴. Ἔτσι σήμερα οἱ ἄνθρωποι σὲ μεγάλο ποσοστὸ στεροῦνται τὸ δικαίωμα τῆς πρόσβασης στὰ ἀγαθὰ τῆς δημόσιας ὑγείας, τῆς ἐκπαίδευσης καὶ τῆς ἐργασίας· δηλαδὴ τὰ ἀποτελέσματα ἦταν ἀντίθετα ἀπὸ τὰ προβλεπόμενα. Χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἀποτελοῦν οἱ περιπτώσεις τῶν χωρῶν τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς τὴ δεκαετία τοῦ '70, τῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς τὴ δεκαετία τοῦ '80, τῶν χωρῶν τῆς Ἰνδονησίας, τῆς Κορέας καὶ τῆς Ταϊλάνδης τὴ δεκαετία τοῦ

11. BECK ULRICH, *What is Globalization?*, ἐκδ. Polity Press, Cambridge 1999, σελ. 24 κ.έ.

12. HERMAN DALY & JOHN COBB, *For the Common Good*, ἐκδ. Beacon Press, Boston 1989, σελ. 45 κ.έ.

13. STIGLITZ JOSEPH, *Making Globalization Work*, ἐκδ. W.W. Norton & Company Inc., New York 2007, σελ. 4: *"The rules of the game have been largely set by the advances industrialised countries and particularly by special interests within those countries, and not surprisingly, they have shaped the globalization to further their own interests. They have not sought to create a fair set of rules, let alone a set of rules that would promote the well-being of those in the poorest countries of the world"*.

14. Ὁπ. παρ., "Economy in the Service of Life" – Memorandum on Economic Globalization and its Challenges to the Churches (2008), σελ. 12: *"It is called the solution to the problem, while it is really the problem"*.

’90¹⁵ και τέλος τῶν χωρῶν τῆς Ν. Εὐρώπης (Βουλγαρία, Ρουμανία, Ἑλλάδα, Πορτογαλία, Ἰσπανία και Ἰταλία) στὴν αὐγὴ τοῦ 21^{ου} αἰῶνα.

Ἡ κοινωνία ἔχει παγιδευτεῖ στὶς συμπληγάδες πύλες ἐνὸς συστήματος ποὺ βασιίζεται στὴν αἰσχροκέρδεια και στὴν κερδοσκοπία, φροντίζοντας ἐκ τῶν προτέρων τὴ νομιμοποίηση τῶν μεθόδων και τῆς πολιτικῆς τους. Ἡ ἐπικράτηση τῶν ἡγεμονικῶν δυνάμεων τῶν ἰσχυρῶν τοῦ πλανήτη και τῆς στρατηγικῆς πολιτικῆς τῆς νεο-φιλελεύθερης ἀγορᾶς ἔχει ὡς συνέπεια τὴ ραγδαία ἀλλαγὴ στοὺς ὅρους ἀνάπτυξης τῆς οἰκονομίας, ποὺ ἴσχυαν στὶς ἀρχὲς τοῦ 20^{ου} αἰῶνα. Οἱ διεθνεῖς ὀργανισμοὶ πλέον εἶναι αὐτοὶ ποὺ θέτουν τὰ γεωπολιτικά και τὰ γεωοικονομικά ὄρια τῆς ἀνάπτυξης, τῆς σταθερότητας και τῆς ἐκμετάλλευσης τῶν λαῶν και τῶν κρατῶν. Ποιός, τί και πόσο θὰ παράγει, θὰ πουλάει και θὰ διαχειρίζεται, καθορίζεται ἀπὸ συγκεκριμένους διεθνεῖς φορεῖς και ἰδρύματα ποὺ βρίσκονται ἐκτὸς τῶν συνόρων τῶν ἐγγῶρων ἀγορῶν. Τὸ διεθνὲς ἐμπόριο στηρίζεται στὶς λεγόμενες «οἰκονομίες κλίμακας» και στό «συγκριτικὸ πλεονέκτημα», δηλαδή κάθε χώρα ἐξειδικεύεται στὴν παραγωγή ἐνὸς περιορισμένου φάσματος ἀγαθῶν και ὑπηρεσιῶν, ὥστε οἱ διαφορὲς αὐτὲς μεταξὺ τῶν χωρῶν

15. Τὸν Νοέμβριο τοῦ 1999 ἔλαβε χώρα στὴν πόλη Μπανγκόκ τῆς Ταϊλάνδης ἓνα Διεθνὲς Συμπόσιο μὲ θέμα *Οἱ Συνέπειες τῆς Οἰκονομικῆς Παγκοσμιοποίησης*. Ἦταν μία συν-διοργάνωση ποὺ πραγματοποιήθηκε ὑπὸ τὴν αἰγίδα διαφόρων διεθνῶν φορέων, ὅπως τὸ Π.Σ.Ε. (World Council of Churches – WCC), τὸν Παγκόσμιο Σύνδεσμο Μεταρρυθμισμένων Ἐκκλησιῶν (World Alliance of Reformed Churches – WARC), τὴν Χριστιανικὴ Διάσκεψη τῆς Ἀσίας (Christian Conference of Asia – CCA), τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ στὴν Ταϊλάνδη (Church of Christ in Thailand – CCT) και τὸ Ἀσιατικὸ Πολιτιστικὸ Φόρουμ ἐπὶ τῆς Ἀνάπτυξης (Asian Cultural Forum on Development – ACFOD). Εἶναι ἄξια ἀναφορᾶς τὰ στοιχεῖα ποὺ παρουσιάστηκαν στό συγκεκριμένο συμπόσιο και ποὺ ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ δείκτες τῆς φτώχειας, τῶν αὐτοκτονιῶν και τῶν ἐγκλημάτων τῶν χωρῶν αὐτῶν διπλασιάστηκαν ἀπὸ τότε ποὺ ξέσπασε ἡ οἰκονομικὴ κρίση και εἰδικότερα ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἐνεπλάκη ἐνεργὰ τὸ Δ.Ν.Τ.. Νὰ διευκρινιστεῖ ὅτι τὸ Δ.Ν.Τ. δὲν προκαλεῖ ἄμεσα τὴν κρίση, ὡστόσο ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ ποὺ ἀκολουθεῖ, ποὺ συνιστᾶ και ποὺ ἐπιβάλλει στὶς χώρες, ἀντὶ νὰ βοηθοῦν στὴν ἔξοδο ἀπὸ τὴν κρίση, ὀδηγοῦν σὲ ἀντίθετα ἀποτελέσματα και σὲ ὄξυνση τῶν ἤδη ὑπαρχῶν προβλημάτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φτωχῶν ἀνθρώπων τῆς Ταϊλάνδης ἀπὸ 7 ἑκατομμύρια ἀυξήθηκε στὰ 12 ἐκ. σὲ ἓνα σύνολο 63 ἐκ. πληθυσμοῦ· οἱ αὐτοκτονίες ἀπὸ 10 στοὺς 100.000 χιλιάδες ἀνθρώπους ἀυξήθηκαν στὶς 15, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν φυλακισμένων ἀπὸ τὶς 66.000 χιλιάδες ἀυξήθηκε στὶς 170.000 χιλ. Ἀντιστρόφως, τὸ ἐτήσιο εἰσόδημα τῶν πλουσιῶν τῆς Ταϊλάνδης ἀυξήθηκε ἀπὸ 20.5% σὸ 22.5%, στὴν Κορέα ἀπὸ 22% σὲ 24.5% και στὴν Κορέα ἀπὸ 39.3% σὲ 42.9%. Δηλαδή εἶναι ἐμφανὲς ὅτι ἐξαιτίας τῆς κρίσης τὸ χάσμα μεγάλωσε μεταξὺ τῶν πλουσιῶν και τῶν φτωχῶν. Βλ. ANDRINGA LEO & GOODZWARD BOB, *Globalization and Christian Hope – Economy in the Service of Life*, ἐκδ. Public Justice Resource Centre, Waterloo 2003, σελ. 21-22.

νά εξασφαλίζουν τόν λόγο ύπαρξης του έμπορίου και νά αποφεύγεται τó μονοπώλιο. Στο έρώτημα λοιπόν ποιός έπωφελείται από τó διεθνές έμπόριο ή απάντηση έχει δύο σκέλη: πρώτον είναι τó ζήτημα τής διεθνούς διανομής του εισοδήματος και του πλούτου, και δεύτερον είναι τó ζήτημα τής διανομής του εισοδήματος εντός τής κάθε χώρας¹⁶. Λίγοι είναι αυτοί που μπορούν νά παρακολουθήσουν τήν εξέλιξη τής οικονομίας και ακόμη λιγότεροι είναι εκείνοι που έχουν μερίδιο από τήν οικονομική ανάπτυξη, με αποτέλεσμα ή αγορά από κέντρο ανταλλαγής προϊόντων και υπηρεσιών νά έχει μετατραπεί σε «όχυρο» του διεθνούς έμπορίου.

Σ' αυτή τή διαδικασία ιδιαίτερο ρόλο παίζει ή «πληροφόρηση» των αγορών, ή όποια αποτελεί είτε πηγή στρεβλώσεων, είτε πηγή έπηρεασμού, είτε πηγή ισχύος που με τόν έναν ή άλλον τρόπο έπηρεάζουν τις συναλλαγές και προκαλούν τή φυγή ή τήν προσέλκυση των επενδυτών. Με άλλα λόγια αυτός που έχει πρόσβαση στην έγκαιρη πληροφόρηση μπορεί νά τοποθετηθεί στην αγορά ανάλογα, με σκοπό νά κερδίσει μέσω του λεγόμενου flash trading¹⁷. Σύμφωνα με τή μελέτη του Peter Edward, μόνο τó 9,5% τής παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης έπιστρέφει άποδοτικά και ένισχύει μόνο τó 50% των πιό φτωχών πληθυσμών του πλανήτη! Τó υπόλοιπο 90,5% παραμένει στα χέρια των ήδη πλουσίων και ισχυρών μεγαλώνοντας τó χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών¹⁸. Χαρακτηριστική άποδειξη αυτής τής οικονομικής άνισότητας είναι τó έξις στοιχειό: τó 1980 ó μέσος όρος εισοδήματος των πολιτών μίας πλούσιας χώρας ήταν 86 φορές μεγαλύτερος από τόν μέσο όρο εισοδήματος των πολιτών μίας φτωχής χώρας. Τó 1999 τó εισόδημα του πλούσιου έκτινάχθηκε και έγινε 149 φορές μεγαλύτερο από τó εισόδημα του φτωχού!

16. KRUGMAN PAUL & OBSTFELD MAURICE, *Διεθνής Οικονομική Θεωρία και Πολιτική*, Γ. Λαντουρής - Γ. Δουλφής - Σ. Πανταζίδης (μετάφρ.), έκδ. Κριτική, Άθήνα 2011, σελ. 184. Σ' αυτόν τόν σημαντικό τομέα, δηλαδή τής διανομής του πλούτου στο έσωτερικό ενός κράτους, βλέπουμε τήν παρέμβαση τής πολιτείας στο έμπόριο, ή όποια γίνεται, προκειμένου νά προωθήσουν τούς θεωρούμενους κρίσιμους κλάδους και προκειμένου νά διατηρηθεί τó ισοζύγιο πληρωμών. Κάτι τέτοιο ώστόσο δέν βλέπουμε νά συμβαίνει στην Έλλάδα στις τιμές των εισαγόμενων προϊόντων, ειδικότερα αυτή τήν περίοδο τής οικονομικής κρίσης, αφήνοντας τούς αγοραστές σχεδόν άπροστάτευτους.

17. ASKENAZY PHILIPPE & COEHN DANIEL, *Οικονομική κρίση: αίτια και προοπτικές*, Παπαδημητρίου Μ. (μεταφρ.), έκδ. Πόλις, Άθήνα 2010, σελ. 134-135.

18. EDWARD PETER, "Examining inequality: Who really benefits from global growth?", στο *World Development*, τόμ. 34 (2006), σελ. 1667-1695.

Έτσι μέσα στο πλαίσιο αυτό ιδρύθηκαν τόσο τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸ Ταμείο - (International Monetary Fund), ὅσο καὶ ἡ Παγκόσμια Τράπεζα - (World Bank), με ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἐνίσχυση με κεφάλαια καὶ ρευστὸ τῶν φτωχῶν κρατῶν πρὸς ἐξυπηρέτηση τῶν λειτουργικῶν τους ἀναγκῶν καὶ με ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἀνάπτυξή τους. Ὡστόσο, οἱ πλούσιες χῶρες ἐπιδιώκοντας ἀπὸ τὴ μεριά τους νὰ διασφαλίσουν ἐκ τῶν προτέρων τὸ δικό τους κέρδος, κατάφεραν νὰ μειώσουν, ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο μποροῦσαν, τὶς τιμὲς τῶν πρωτογενῶν φυσικῶν πόρων καὶ ὑλῶν, ὀδηγώντας σταδιακὰ τὶς πλούσιες σὲ φυσικὰ κοιτάσματα, ὀρυκτὸ πλοῦτο καὶ ἐνεργειακὰ ἀποθέματα χῶρες τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀσίας,¹⁹ ἀπὸ τὶς ὁποῖες τὰ προμηθεύονταν, σὲ πλήρη δανειακὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὰ διεθνή χρηματοπιστωτικὰ ἰδρύματα. Συνάμα μέσα ἀπὸ τὴν ἴδρυση τοῦ Παγκόσμιου Ὀργανισμοῦ Ἐμπορίου - (World Trade Organization - WTO) κατάφεραν νὰ ἐλέγξουν τὶς τιμὲς ἀγορᾶς καὶ πώλησης τῶν παραγωγικῶν προϊόντων τόσο σὲ τοπικὸ, ὅσο καὶ σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο.

Παράλληλα, ἀποτελεῖ πλέον κοινὴ διαπίστωση ὅτι ὁ οἰκονομικὸς σχεδιασμὸς καθορίζεται ὄχι τόσο ἀπὸ τὶς δημοκρατικὰ ἐκλεγμένες κυβερνήσεις τῶν χωρῶν, ὅσο ἀπὸ τοὺς διεθνεῖς φορεῖς ποὺ ἀναπτύσσουν τὰ λεγόμενα Προγράμματα Δομικῆς Προσαρμογῆς - (Structural Adjustment Programs), βάσει τοῦ πλάνου γιὰ τὴν Στρατηγικὴ Μείωση τῆς Φτώχειας - (Poverty Reduction Strategy), ποὺ ἀκολουθοῦν μέσω τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τῶν ἐμπορικῶν συμφωνιῶν καὶ τῶν δανείων ποὺ συνάπτουν με τὰ κράτη, ποὺ εἶναι σὲ καθεστῶς δανεισμοῦ. Λόγου χάρις σ' ἓνα μεγάλο ποσοστὸ οἱ διεθνεῖς συμφωνίες τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ τῶν ἐπενδύσεων καθορίζονται ἀπὸ τὴν Βορειοαμερικανικὴ Συμφωνία Ἐλεύθερου Ἐμπορίου, τὴ λεγόμενη συνθήκη NAFTA (North American Free Trade Agreement), ὁποῖα ἀπαλλάσσει τὰ ἐμπλεκόμενα κράτη (τῶν Η.Π.Α., τοῦ Καναδᾶ καὶ τοῦ Μεξικοῦ) ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ δασμῶν καὶ φόρων στὰ περισσότερα προϊόντα ποὺ ἐμπορεύονται μεταξύ τους. Ἐπίσης ἡ οἰκονομικὴ παγκοσμιοποίηση ἔχει εἰσάγει νέους κανόνες καὶ νόμους, οἱ ὁποῖοι σὲ ἓναν ὀρισμένο βαθμὸ ἐπικρατοῦν εἰς βάρος τῶν νόμων τῶν ἐθνικῶν κρατῶν, ἐνῶ ὁ ρυθμὸς τῆς παγκοσμιοποίησης ἔχει ἀυξηθεῖ πάρα πολὺ, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ εὖρος τῶν οἰκονομικῶν ἀγορῶν, ἐξαιτίας τῶν νέων

19. Συχνὰ οἱ ἄνθρωποι μιλώντας γιὰ τὶς χῶρες αὐτὲς τὶς χαρακτηρίζουν ὡς «ἡ κατάρα τῶν πηγῶν» (the curse of resources), ἐπειδὴ ἂν καὶ εἶναι πλούσιες σὲ ὀρυκτὸ πλοῦτο καὶ πετρέλαιο, ὡστόσο γίνονται αἰτία διαμάχης καὶ πολέμου μεταξύ τῶν ἀνταγωνιστικῶν ἰσχυρῶν δυνάμεων τοῦ πλανῆτη.

τεχνολογιῶν καὶ τῆς λειτουργίας τῶν διεθνῶν χρηματιστηρίων πού ἐργάζονται 24 ὥρες τὸ 24ωρο.

Συγκεκριμένα ἡ Παγκόσμια Τράπεζα (WB), ἀποτελούμενη ἀπὸ 184 χῶρες-μέλη, χορηγεῖ μὲ μακροπρόθεσμα καὶ συνάμα χαμηλότοκα δάνεια τὶς κυβερνήσεις, προκειμένου νὰ ἀναπτύξουν τὰ οἰκονομικά τους προγράμματα. Παράλληλα εὐνοεῖ καὶ προωθεῖ ξένες ἐπενδύσεις ἰδιωτικῶν συμφερόντων, προερχόμενες κυρίως ἀπὸ τὴν Ἀμερική, σὲ τρίτες χῶρες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶα τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸ Ταμεῖο (IMF) διευκολύνει τὶς ἐπενδύσεις καὶ τὸ διεθνὲς ἐμπόριο προάγοντας τὴ νομισματικὴ συνεργασία καὶ δίνοντας στοὺς ἐνδιαφερόμενους βραχυπρόθεσμα δάνεια, ἀφοῦ ὅμως πρῶτα ἔχει προτείνει καὶ ἐν μέρει ἐπιβάλλει τὶς ἀναγκαῖες μεταρρυθμίσεις καὶ τὶς δομικὲς ἀλλαγές πού πρέπει νὰ γίνουν στὶς χῶρες αὐτές, ὥστε νὰ εἶναι ἱκανὲς νὰ ἀποπληρώσουν τὰ δάνειά τους. Τέλος ὁ Παγκόσμιος Ὁργανισμὸς Ἐμπορίου (WTO) εἶναι αὐτὸς πού διαμορφώνει τοὺς κανόνες ἐμπορίου καὶ πού ἐπιδικάζει τὶς διαφωνίες καὶ τὶς ἀντιδικίες ἐμπορικῶν χαρακτῆρα μεταξὺ τῶν κρατῶν. Ὁ Π.Ο.Ε. εἶναι ὁ πρῶτος διεθνὴς φορέας μὲ ἐξουσία νὰ ἐπιβάλλει στὶς ἐθνικὲς κυβερνήσεις τὴ συμμόρφωσή τους στοὺς κανόνες του.

Ἡ συγκεκριμένη πολιτικὴ ξεκίνησε νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ τὶς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '70 μέχρι καὶ σήμερα. Κύρια πρακτικὴ τῶν προτεινόμενων ἀπὸ τὸ Δ.Ν.Τ. καὶ ἀπὸ τὴν Π.Τ. τῶν δομικῶν προγραμμάτων, πού ἀναφέραμε παραπάνω, εἶναι ἡ ἀύξηση τῶν ἐξαγωγῶν καὶ ἡ μείωση τῶν εἰσαγωγῶν τῶν κρατῶν πού εἶναι χρεωμένα. Γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ὑποτίμηση τοῦ νομίσματός τους καὶ ἡ ταυτόχρονη περικοπή τῶν ἐξόδων τους. Ἔτσι μέσα ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη οἰκονομικὴ πολιτικὴ θὰ ἦταν δυνατὴ, ὅπως λεγόταν τουλάχιστον, ἡ ἀποκατάσταση τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐξαγωγῶν τους, ἡ ἀποπληρωμὴ τῶν ὀφειλῶν τους καὶ ἡ δυνατότητά τους νὰ βγοῦν ξανά στὶς ἀγορές γιὰ νὰ δανειστοῦν ἐκ νέου μὲ ἄλλους, καλύτερους, ὅρους καὶ προϋποθέσεις. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο ὅμως πού διέφυγε ἀπὸ τὸν συγκεκριμένο προγραμματισμὸ ἦταν ὅτι οἱ τιμὲς τῶν προϊόντων πού ἐξήγαγαν οἱ χῶρες αὐτές, ἔπασαν ἀκόμη περισσότερο, καθὼς κατέκλυσαν τὴν ἀγορά. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ πληθῶρα παραγωγῆς τῶν προϊόντων τους σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ χαμηλὴ ζήτηση εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴ μείωση τοῦ κέρδους²⁰, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν κανόνα τῆς οἰκονομίας τῆς ζήτησης

20. Ὁπ. παρ., STIGLITZ JOSEPH, *The price of Inequality – How today's divided society endangers our future*, σελ. 53 κ.έ.

καὶ τῆς προσφορᾶς, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο «ὁ ὄγκος συναλλαγῶν στὶς ἀγορὲς παραγωγῶν μαρτυρεῖ τὴ δύναμη τῆς ζήτησης»²¹. Ἔτσι οἱ κυβερνήσεις τῶν δανειζόμενων κρατῶν ἀναγκάστηκαν νὰ κάνουν περιοπεῖς στὸν χῶρο τῆς υἱείας καὶ τῆς ἐκπαίδευσης, προκειμένου νὰ μπορέσουν νὰ ἀνταποκριθοῦν στὰ ἔξοδά τους καὶ στὰ δάνειά τους.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά στὶς κοινωνίες τοῦ βιομηχανοποιημένου Βορρᾶ τόσο ἔξαιτίας τοῦ ρυθμοῦ παραγωγῆς, ὅσο καὶ τοῦ ρυθμοῦ κατανάλωσης, ἔχουμε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἄμετρη βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη, ἡ ὁποία μὲ τὴ σειρά τῆς ὀδήγησε στὴ δημιουργία τοῦ φαινομένου τοῦ *θερμοκηπίου* τραυματίζοντας ὀλόκληρο τὸν πλανήτη²². Συγκεκριμένα ὁ ρυθμὸς κατανάλωσης τὰ τελευταῖα 25 χρόνια ἔχει διπλασιαστεῖ μὲ συνέπεια τὴν ἐξάντληση τῶν μὴ ἀνανεώσιμων πηγῶν καὶ τὴν κακὴ διαχείριση τῶν ἀνανεώσιμων. Ἔτσι συντηρεῖται στὸ πλαίσιο τῆς μικρο-οικονομίας ἕνας φαῦλος κύκλος μεταξὺ τοῦ ἰδιώτη πού καταναλῶνει καὶ τοῦ ἰδιώτη πού παράγει. Ὁ μὲν πρῶτος ἔχει ὡς ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν αὔξηση τοῦ εἰσοδήματός του, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ καταναλῶνει περισσότερο, ὁ δὲ δεῦτερος ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν αὔξηση τῆς παραγωγῆς ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο, ὥστε νὰ τοῦ ἐπιφέρει ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερα κέρδη, μὲ ὅσο τὸ δυνατόν μικρότερο λειτουργικὸ κόστος, χαμηλότερα ἐργατικὰ ἔξοδα καὶ χαμηλότερη φορολογία²³. Ἐνδεικτικὸ τοῦ πράγματος εἶναι ὅτι τὸ 86% τῆς παγκόσμιας κατανάλωσης γίνεται ἀπὸ τὸ 20% τοῦ παγκόσμιου πληθυσμοῦ τῶν πιὸ πλούσιων χωρῶν. Ὡστόσο, τὴ μεγαλύτερη οἰκολογικὴ καταστροφή τὴν ὑποφέρουν οἱ φτωχότερες χῶρες, ἔξαιτίας τῆς ἀδύναμης νομοθεσίας τους, πού ἀφορᾶ τὴν περιβαλλοντολογικὴ προστασία καὶ ἔξαιτίας τῆς ἀπεριόριστης ἐκμετάλλευσης τοῦ φυσικοῦ τους πλούτου ἀπὸ ἐταιρεῖες ξένων ἐπενδύσεων.

21. Ὁπ. παρ., ASKENAZY PHILIPPE & COEHN DANIEL, *Οἰκονομικὴ κρίση: αἷτια καὶ προοπτικές*, σελ.128 κ.έ.

22. AURORA DONOSO, "An Alliance to Stop the Destruction of Southern Peoples' Livelihoods and Sustainability", ὁμιλία στὸ πλαίσιο τοῦ δια-θρησκευτικοῦ φόρουμ στὸ Bali - Indonesia 2002, σελ. 6.

23. AMITAVA KRISHNA DUTT, "Conflicting Paradigms of Economics and the Dynamics of Wealth Creation", διάλεξη στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Notre Dame, Παρίσι 2007, σελ. 3.

Τρία παραδείγματα - προτάσεις τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἐναλλακτικῆς Οἰκονομίας ὑπὲρ τοῦ Ἄνθρώπου καὶ τῆς Γῆς

Εἶναι προφανές ὅτι σκοπὸς τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι νὰ βροῦν ἓναν τρόπο ἀντιγραφῆς στὸ σήμερον τῶν νόμων τῆς Π.Δ. ποὺ ἀναφέρονται στὴν οἰκονομία, ἀλλὰ νὰ ἐπηρεάσουν τὸν τρόπο λειτουργίας τῆς οἰκονομίας, ὥστε ὅλοι ἀδιακρίτως φύλου, τάξης, ἔθνους καὶ θρησκείας νὰ ἔχουν πρόσβαση στὶς πηγές τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ἀνάπτυξης. Τὸ σημερινὸ κυρίαρχο μοντέλο τοῦ ἐλεύθερου ἐμπορίου - (free trade) πρέπει νὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ δίκαιου ἐμπορίου - (fair-just trade). Μὲ ἄλλα λόγια οἱ Ἐκκλησίες ἴσως δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ δώσουν ἀπαντήσεις μὲ οἰκονομικοὺς ὅρους στὰ ὑπαρκτὰ οἰκονομικὰ προβλήματα, ὡστόσο εἶναι ἱκανές νὰ δημιουργήσουν ἓνα κοινωνικὸ πλαίσιο δράσης, τὸ ὁποῖο θὰ παρέχει στὴν ἀνθρωπότητα ἐναλλακτικὲς προτάσεις ἀληθινῆς ζωῆς καὶ ἡθους καὶ μία μορφή οἰκονομίας (ὅπως εἶναι λόγου χάριν τὸ μοντέλο τῆς *Oikocredit*²⁴ ἢ τὸ μοντέλο *Economy of Communion*²⁵), ἡ ὁποία θὰ στηρίζε-

24. Τὸ *Oikocredit* ἀποτελεῖ μία διεθνή - οἰκουμενικὴ συνεργασία τὴν ὁποία ἴδρυσαν τὸ 1975 ἀπὸ κοινῶν τῶν Π.Σ.Ε. καὶ τὸ Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ὀλλανδίας. Ἐκτοτε σχεδὸν 500 Ἐκκλησίες καὶ ἐκκλησιαστικὲς ὀργανώσεις ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον ἔχουν γίνει μέλη τοῦ *Oikocredit*. Ἐπιπλέον 20.000 ἐνορίες ἀπὸ ὅλες τὶς ἡπείρους μὲσφ 30 μὴ-κυβερνητικῶν ὀργανώσεων συμμετέχουν ἐνεργῶς στὸ συγκεκριμένον πρόγραμμα. Ὁ ἀντικειμενικὸς καὶ πρωτογενὴς σκοπὸς τοῦ *Oikocredit* ἦταν, καὶ ἀκόμη παραμένει ὁ ἴδιος, νὰ παρέχει χρήματα μὲσφ δανείων τὰ ὁποία προέρχονται ἀπὸ τὰ ταμεία τῶν ἐκκλησιῶν σὲ ὅλους ἐκείνους, ποὺ ἔχουν ἀνάγκη χρηματικῆς υποστήριξης, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ Νότιο ἡμισφαίριον καὶ ποὺ οἱ τράπεζες ἀρνήθηκαν τὴ δανειοδότησή τους. Τὸ ἀρχικὸ κεφάλαιο μὲ τὸ ὁποῖο ξεκίνησε τὸ οἰκονομικὸ αὐτὸ ἐγχείρημα ἦταν 160 ἐκ. εὐρώ, τὰ ὁποία ὁμως ἔκτοτε κάθε χρόνο αὐξάνονται μὲσφ ἐπενδύσεων περίπου κατὰ 20 ἐκ. εὐρώ. Συγκεκριμένα ὁ τραπεζικὸς αὐτὸς ὀργανισμὸς παρέχει δάνεια σὲ ομάδες ἀνθρώπων, σὲ ὀμίλους, σὲ μικρὲς οἰκογενειακὰς ἐπιχειρήσεις, σὲ τοπικοὺς γεωργικοὺς, κτηνοτροφικοὺς ἢ ἀλιευτικοὺς συνεταιρισμοὺς τοῦ λεγόμενου *Τρίτου κόσμου*. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι τὸ 2001 τὸ *Oikocredit* χρηματοδότησε 307 προγράμματα σὲ 50 χώρες συνολικοῦ ὕψους 113 ἐκ. εὐρώ. Τὸ συγκεκριμένον ἐπενδυτικὸ καὶ δανειστικὸ μοντέλο διαφέρει ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα, συνήθη, τραπεζικὰ μοντέλα, γιὰτὶ στὸ διοικητικὸ συμβούλιο, ἂν καὶ ἔχει ὡς ἕδρα τὴν Ὀλλανδία, συμμετέχουν κατὰ τὰ 2/3 ἐκπρόσωποι ἀπὸ τὸ Νότο, ἐνῶ τὰ δάνεια δίνονται σὲ ὅλους, χωρὶς νὰ ζητοῦν ἐγγυήσεις ἀποπληρωμῆς καὶ τὸ κυριότερον ἔχουν χαμηλοὺς τόκους καὶ εἶναι μακροπρόθεσμα σὲ σχέση μὲ τὴ λήξη τῶν γραμματίων τους. Ἀπὸ τὸ 1975 μέχρι σήμερον ἔχουν ἐπιστραφεῖ ὑπὸ μορφή τόκων σχεδὸν 70 ἐκ. εὐρώ ἀπὸ ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους κανεὶς μέχρι τότε δὲν ἐμπιστευόταν νὰ τοὺς δανείσει. Βλ., ANDRINGA LEO & GOODZWARD BOB, *Globalization and Christian Hope - Economy in the Service of Life*, ἐκδ. Public Justice Resource Centre, Waterloo 2003, σελ. 17.

25. Τὸ συγκεκριμένον οἰκονομικὸ μοντέλο τὸ ἀναλύσαμε ἐκτενῶς σὲ προγενέστερη μελέτη μας μὲ τίτλο «Ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ τοῦ οἰκολογικοῦ χρέους ὡς συνθήκη γιὰ μία

ται στην ύπηρεσία τῆς ζωῆς καὶ στὴν προστασία τῶν κοινωνικῶν, πολιτιστικῶν καὶ οἰκονομικῶν δικαιωμάτων τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλωστε σκοπὸς τῆς οἰκονομίας δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀνάπτυξη αὐτὴ καθ' αὐτὴ ὡς αὐτοσκοπός, ἀλλὰ κυρίως ἡ βιωσιμότητα ὁλόκληρου τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖο ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐμπιστεύθηκε στὸν ἄνθρωπο ὡς διαχειριστὴ τῆς οἰκουμένης. Ἡ οἰκονομία εἶναι ἓνα μέγεθος ἐξελίξιμο καὶ μία πρακτικὴ ποὺ μεταβάλλεται ἀνάλογα μὲ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὶς ἰδιαιτερότητες ποὺ ἱστορικὰ ἀναπτύχθηκαν²⁶. Ἐπομένως τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἡ καταπολέμηση τῆς παγκοσμιοποίησης ὡς γεγονὸς καὶ ὡς τάση στὸν χῶρο τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα εἶναι μὲ ποιὸν τρόπο πρέπει νὰ λαμβάνει χώρα ἡ παγκοσμιοποίηση στὴ δόμηση καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῶν κοινωνιῶν²⁷. Ἡ ἔννοια τῆς *ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας* ὡς πράξη συμμετοχῆς στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ προσφέρει ὅλα ἐκεῖνα τὰ δομικά, ἀναγκαῖα, στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς πολιτισμοῦ καὶ μιᾶς κοινωνίας τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς προσφορᾶς καὶ τοῦ μοιράσματος, ποὺ θὰ καλύπτει τὶς βασικὲς ἀνάγκες τῆς ἀνθρωπότητας, θὰ δημιουργεῖ θέσεις ἐργασίας καὶ θὰ προστατεύει οὐσιαστικὰ τὸ περιβάλλον.

Στὴν εὐρύτερη λοιπὸν προσπάθεια τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, προκειμένου νὰ βροῦν μία ἐναλλακτικὴ πρόταση οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς γῆς, ἐντάσσεται τόσο τὸ πρόγραμμα τοῦ Π.Σ.Ε. «Ἐναλλακτικὴ Παγκοσμιοποίηση στὴν Ὑπηρεσία τῶν Ἀνθρώπων καὶ τῆς Γῆς» (Alternative Globalization Addressing People and Earth - στὸ ἔξῃς θὰ ἀναφέρεται ὡς A.G.A.P.E.), ποὺ παρουσιάστηκε στὴν 9^η Γενικὴ Συνέλευση στὸ Πόρτο Ἀλέγκρε τὸ 2006 καὶ στὸ ὁποῖο συμμετεῖχαν πλήρως οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες – μέλη τοῦ Συμβουλίου, ὅσο καὶ τὰ προγράμματα ἄλλων παγκόσμιων χριστιανικῶν φορέων, ποὺ ἐπιδίωξαν στὴ δεκαετία τοῦ '90 καὶ στὶς ἀρχὲς τῆς νέας χιλιετίας, νὰ ἀποτυπώσουν καὶ νὰ κατοχυρώσουν τὴν οἰκονομικὴ τους θέση καὶ στρατηγική.

εἰρηνικὴ συνύπαρξη τῶν λαῶν», δημοσιευμένη στὸ θεολογικὸ περιοδικὸ *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, τεύχ. 844 (2012), σελ. 3-26.

26. DOMMEN EDWARD, *Peace in the Market Place*, Agape Reference Group Meeting WCC-26th June 2008, σελ. 2.

27. STIGLITZ JOSEPH, *Die Schatten des Globalisierung*, ἔκδ. GGP Media, Berlin 2002, σελ. 280 κ.έ. Αναφέρει συγκεκριμένα: «Ἡ παγκοσμιοποίηση στὴν παρούσα μορφή της δὲν ἀποτελεῖ μία ἐπιτυχημένη ἱστορία. Δὲν ἔχει βελτιώσει τὴ μοῖρα τῶν περισσότερων φτωχῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου. Περιβαλλοντολογικὰ κρίνεται ἀμφισβητήσιμη. Δὲν ἔχει σταθεροποιήσει τὴν παγκόσμια οἰκονομία. Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι ἡ παγκοσμιοποίηση, ἀλλὰ κυρίως ὁ τρόπος σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἐφαρμόστηκε».

Ένας από τους φορείς αυτούς είναι ο Παγκόσμιος Λουθηρανικός Σύνδεσμος (Lutheran World Federation – στο έξις θα αναφέρεται ως LWF), του οποίου αξίζει να αναφερθεί η 10^η Γενική Συνέλευση στο Winnipeg του Καναδά το 2003. Καρπός της Συνέλευσης αυτής αποτελεί το τελικό κείμενο «Κοινωνία, Ύπευθυνότητα, Ευθύνη – Απαντώντας ως Λουθηρανική Κοινωνία στη Νέο-φιλελεύθερη Παγκοσμιοποίηση» - (Communion, Responsibility, Accountability – Responding as a Lutheran Communion to Neoliberal Globalization).

Ένας άλλος, επίσης οικουμενικός χριστιανικός φορέας με ανάλογη δράση, είναι ο Παγκόσμιος Σύνδεσμος Μεταρρυθμισμένων Έκκλησιών (World Alliance of Reformed Churches – στο έξις θα αναφέρεται ως WARC), ο οποίος το 2004 στην 24^η Γενική Συνέλευσή του στην Άγκρα της Γιάνας στην Άφρική υιοθέτησε την «Όμολογία της Άγκρα», η οποία συνοψίζεται στην έξις άρχη: «Δέσμευση για Δικαιοσύνη στην Οικονομία και στη Γη» - (Covenanting for Justice in the Economy and the Earth).

Όλες οι Έκκλησίες, οι Όμολογίες και οι Κοινότητες που έλαβαν μέρος στις προαναφερθείσες διεργασίες, έμφορουσαν από το βασικό αξίωμα ότι η ιδεολογική πλατφόρμα του νεο-φιλελευθερισμού, που επικράτησε μετά την πολιτική σύγκρουση με τον κομμουνισμό, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τη χριστιανική διδασκαλία του Ευαγγελίου και κατά συνέπεια σε αντίφαση με το έσχατολογικό βιβλικό όραμα της καινής πολιτείας, της καινής γης και του καινού ουρανού της Βασιλείας του Θεού. Συνεπώς οι Χριστιανοί καλούνται να λάβουν θέση όμολογίας υπέρ του φτωχού και του περιθωριοποιημένου πλησίον, ερχόμενοι σε αντιπαράθεση με την αυξανόμενη οικονομική άδικία, την κοινωνική αποδόμηση, την περιβαλλοντολογική καταστροφή και με την εκμετάλλευση των πάντων προς όφελος της όμαλης λειτουργίας του οικονομικού συστήματος²⁸.

Η σύγχρονη οικονομία, έτσι όπως έχει αυτονομηθεί και έξειλιχθεί σε κυρίαρχο παράγοντα της ανθρώπινης ύπαρξης, αντιπροσωπεύει τον Μαμμωνά,

28. ROBBINS P., *Political Ecology – A Critical Introduction*, έκδ. Blackwell Publishing, MA 2004, σελ. 113: “Thus for many important questions in political ecology, the issue of environmental destruction is not the only relevant factor in determining what happens in the world. Control over resources is commonly not adjudicated by whether overgrazing, erosion, or biodiversity decline is actually occurring in the landscape, but rather by the accounts of environmental conditions and change that are held as true by decision-makers, local people and competing interests”.

ἐνῶ ἡ ἄμεση σύνδεση τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων μὲ τις πολιτικὲς καὶ τις στρατιωτικὲς δυνάμεις συγκροτοῦν τὸ σημερινὸ *imperium*. Τὰ ξόανα καὶ τὰ εἰδῶλα, πού μὲ εὐκολία κανεὶς διέκρινε στὶς προϊστορικὲς ἐποχὲς καὶ κοινωνίες, σήμερα ἔχουν ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τοὺς ὑπολογιστικούς ὄρους, τὶς στατιστικὲς μελέτες καὶ τοὺς ἀριθμητικούς τύπους τῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία ἀντὶ νὰ ὑπηρετεῖ, οὐσιαστικὰ ὑπηρετεῖται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο²⁹. Μόνον διατηρώντας σαφῆ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ μορφή καὶ τὴ λειτουργία τῆς οἰκονομικῆς παγκοσμιοποίησης οἱ Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ πείσουν ἀπὸ κοινῆς τὴν κοινωνία ὅτι εἶναι ἐκφραστὲς τοῦ ἑνὸς Κυρίου καὶ τοῦ ἑνὸς Εὐαγγελίου. Ἡ ἀπὸ κοινῆς δράση τῶν Ἐκκλησιῶν στὸν κοινωνικό, οἰκονομικό καὶ οἰκολογικό τομέα εἶναι τὸ τελικὸ κριτήριον τῆς ἀξιοπιστίας τῆς διδασκαλίας τους ἔναντι τῆς ἀνθρωπότητας.

Σ' αὐτὲς λοιπὸν τὶς διεθνεῖς συνελύσεις τοῦ Winnipeg (2003), τῆς Ἄγκρα (2004) καὶ τοῦ Πόρτο Ἀλέγχερ (2006) ἐπιδιώχθηκε καὶ πραγματοποιήθηκε ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν ἡ συστηματικὴ παρουσίαση τῆς ἐναλλακτικῆς οἰκονομικῆς πρότασης ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς γῆς. Ἄς προσεγγίσουμε τὰ παραπάνω γεγονότα μὲ κριτήριον τὴ χρονολογικὴ τους σειρὰ ξεκινώντας μὲ τὸν Παγκόσμιον Λουθηρανικὸ Σύνδεσμον καὶ εἰδικότερα μὲ τὴ 10^η Γενικὴ Συνέλευσίν του στὸ Winnipeg τοῦ Καναδᾶ τὸ 2003.

LWF

Τὸ πλαίσιο ἐργασίας τῶν Λουθηρανῶν συνέδρων στὸν Καναδᾶ ἐντοπίζεται πάνω σὲ τρεῖς ἔννοιες-κλειδιά: Στὸ τί σημαίνει σήμερα γιὰ ἐμᾶς νὰ εἴμαστε μία κοινωνία Ἐκκλησιῶν, πού ἔχει τὴν κλήση νὰ ζεῖ σύμφωνα μὲ μία ἠθικὴ τῆς εὐθύνης γιὰ τὸν πλησίον καὶ τί σημαίνει νὰ ἐργαζόμαστε ἀπὸ κοινῆς ἔχοντας μία μεγαλύτερη *ὑπευθυνότητα* στὴν ἀσκηση τῆς διοίκησης σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο³⁰.

29. Οἱ σημερινὲς οἰκονομικὲς ἐξελίξεις στὸν χῶρον τῆς Ἑλλάδας, τῆς Ἰρλανδίας, τῆς Πορτογαλίας, τῆς Ἰσπανίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἰταλίας μὲ τις ἀνυπολόγιστες κοινωνικὲς συνέπειες ἀποτελοῦν ἴσως τὸ πιὸ τρανὸ καὶ τὸ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὸ ζωντανὸ παράδειγμα τοῦ τρόπου, βάσει τοῦ ὁποίου οἱ διεθνεῖς φορεῖς ἀντιλαμβάνονται τὰ πράγματα, λειτουργοῦν καὶ ἀσκοῦν τὴν συγκεκριμένη οἰκονομικὴ τους στρατηγική.

30. NOKO I., *Communion, Responsibility, Accountability, Responding as a Lutheran Communion to Neoliberal Globalization*, LWF Documentation No. 50 - December 2004, ἐκδ. Lutheran World Federation, Geneva 2004, σελ. 9.

Στὸ τελικὸ κείμενο τῆς Γενικῆς Συνέλευσης μὲ τίτλο «Γιὰ τὴ Θεραπεία τοῦ Κόσμου» - (For the Healing of World), ποὺ ἔχει διαπιστωτικὸ ὅσο καὶ καταγγελτικὸ χαρακτήρα, ἀναφέρεται ὅτι ἡ οἰκονομικὴ παγκοσμιοποίηση ἔχει ἐπιφέρει στὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ἓνα αἶσθημα ἀπελπισίας καὶ ἄγχους σὲ ἔντονο βαθμὸ. Σ' ἀντίθεση μὲ τὴν ὑποσχόμενη εὐημερία, ἡ παγκοσμιοποιημένη οἰκονομία συνεχίζει νὰ ἐπιφέρει δυστυχία, μιζέρια, ἐξαθλίωση καὶ θάνατο. Σ' ἀντίθεση μὲ τὴν αὐξηση παραγωγῆς τῶν προϊόντων καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἄνιση καὶ ἄδικη διανομὴ αὐτῶν ἀφήνει πάνω ἀπὸ ἓνα δισεκατομμύριο ἄνθρώπους νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἐνδημικὴ πείνα. Ὅλοκληρα κράτη καὶ περιοχὲς τοῦ Νοτίου ἡμισφαιρίου δὲν μποροῦν νὰ ἀναπτυχθοῦν ἐξαιτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ δανειστικοῦ τους χρέους, ποὺ δημιουργήθηκε κάτω ἀπὸ παράνομες συνθήκες καὶ τοῦ ὁποίου οἱ ἱστορικὲς ρίζες ἐντοπίζονται στὴν ἐποχὴ τῆς ἀποικιοκρατίας καὶ στὴν παράνομη ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου. Ὡς κοινωνία τῶν πιστῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν στέκει ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντίστασης, τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς μεταμόρφωσης τῆς ἰδεολογίας τῆς νεο-φιλελεύθερης οἰκονομικῆς παγκοσμιοποίησης. Αὐτὴ ἡ ἰδεολογία στηρίχθηκε στὴν πεποίθηση ὅτι ἡ ἀγορὰ οἰκοδομεῖται πάνω στὴν ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία, στὸν ἀπεριόριστο ἀνταγωνισμό καὶ στὴν κεντρικότητα τοῦ ρόλου τῶν συμβολαίων. Τὰ παραπάνω στοιχεῖα συνθέτουν γιὰ τὸ ὑπαρκτὸ καὶ κυρίαρχο σύστημα τὸ μοναδικὸ νόμο διακυβέρνησης τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, δόμησης τῆς κοινωνίας καὶ διαχείρισης τοῦ περιβάλλοντος. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῆς ἐφαρμογῆς τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ὀδήγησαν στὸν συστηματικὸ ἀποκλεισμὸ ὄλων ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχουν ἰδιοκτησία, στὴν καταστροφὴ τῆς βιοποικιλίας τοῦ περιβάλλοντος, στὴν ἀποσύνθεση τῶν εὐθραυστων δημοκρατιῶν καὶ στὴν ἐν γένει καταστροφὴ τῆς γῆς³¹.

Συγκεκριμένα ἡ οἰκονομικὴ παγκοσμιοποίηση ἔχει ἐπηρεάσει ἀρνητικὰ τὶς διεθνεῖς ἐξελίξεις στοὺς ἐξῆς τομεῖς:

- Ἡ διεύρυνση τοῦ χάσματος μεταξὺ τῶν πολὺ πλουσίων καὶ τῶν φτωχῶν εἶναι ἓνα γεγονός ποὺ ἐπηρεάζει περισσότερο τὶς γυναῖκες, τὰ παιδιά καὶ τὴ νεολαία.
- Ἡ αὐξανόμενη περιθωριοποίηση τῶν αὐτοχθόνων πληθυσμῶν μὲ τὸν παράλληλο ἀποκλεισμὸ τους ἀπὸ τὸ δικαίωμά τους νὰ κατέχουν γῆ, νὰ αὐτο-

31. "For the Healing of the World", στὸ *Communion, Responsibility, Accountability, Responding as a Lutheran Communion to Neoliberal Globalization*, LWF Documentation No. 50 - December 2004, ἐκδ. Lutheran World Federation, Geneva 2004, σελ. 125.

- διοικούνται, να έχουν πρόσβαση στις φυσικές πηγές και να διατηρούν αὐτούσια τὴ γλῶσσα καὶ τὸν πολιτισμὸ τους.
- Ἡ ἀνεργία ἢ ἡ μερικὴ ἀπασχόληση ὀδηγεῖ τὴν ἀνθρώπινη κοινότητα, προκειμένου νὰ ἐπιβιώσει, σὲ ἀποσύνθεση μέσα ἀπὸ νοσηρὰ, παθογόνα καὶ παρὰ νόμο φαινόμενα, ὅπως εἶναι τὸ trafficking τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν, ὁ ἀλκοολισμὸς, ἡ ἐγκληματικότητα καὶ τὰ ναρκωτικά.
 - Ἡ παγκοσμιοποίηση τῆς πληροφόρησης, ἂν καὶ φέρνει σὲ ἄμεση ἐπικοινωνία τοὺς ἀνθρώπους μεταξύ τους ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, ὡστόσο ἀρνεῖται νὰ προσφέρει τὰ πλεονεκτήματά της σ' ὅλους ἐκείνους, πού δὲν ἔχουν πρόσβαση σ' αὐτή.
 - Τὸ διεθνὲς χρέος ἔχει καταστῆ ὄργανο κυριαρχίας τῶν ἰσχυρῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν καὶ κρατῶν ἐναντίον τῶν πικρῶν καὶ ἀδύναμων χωρῶν.
 - Οἱ κυβερνήσεις γίνονται ὀλοένα καὶ περισσότερο ἀνίσχυρες καὶ ἀνίκανες, προκειμένου νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν εὐημερία τῶν πολιτῶν τους.
 - Ἐνῶ τὸ κεφάλαιο καὶ τὰ ἀγαθὰ διακινοῦνται ἐλεύθερα μέσω τῶν τελωνειακῶν συνόρων, ὡστόσο οἱ τοπικὲς οἰκονομίες ἀποδυναμώνονται καὶ οἱ ἄνθρωποι δυσκολεύονται νὰ βροῦν μία θέση ἐργασίας εἴτε στὸ ἐσωτερικό, εἴτε στὸ ἐξωτερικό³².

Ἐτσι ὁ Παγκόσμιος Λουθηρανικὸς Σύνδεσμος μέσα ἀπὸ τὶς ἐργασίες τῆς παρούσας συνέλευσης, πρῶτον, ἄσκησε δριμύτητα καὶ ἀπορριπτικὴ κριτικὴ ἐπὶ τῆς νεοφιλελεύθερης οἰκονομικῆς παγκοσμιοποίησης καί, δεύτερον, ἀπεύθυνε πρόσκληση πρὸς ὅλους γιὰ τὴν ἐμπέδωση τῆς ἀνάπτυξης μᾶς οἰκονομίας στὴν ὑπηρεσία τῆς ζωῆς. Καίρια καὶ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκονομίας αὐτῆς εἶναι ἡ συμμετοχὴ, ἡ κοινωνία καὶ ἡ μεταμόρφωση ὄλων. Ὅλες οἱ ἐκφάνσεις καὶ οἱ μορφὲς τῆς οἰκονομίας πού ὑπονομεύουν τὸ εὖ-ζῆν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἰδίως τοῦ πλησίον, πρέπει νὰ ἀπορριφθοῦν καὶ νὰ ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ ἄλλες ἐναλλακτικὲς οἰκονομικὲς πρακτικὲς. Ὡστόσο, *sine qua non* προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς οἰκονομίας στὴν ὑπηρεσία τῆς ζωῆς εἶναι ἡ οἰκουμενικὴ συστράτευση ὄλων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθεῖ μέσα ἀπὸ:

- Τὴ συμμετοχὴ τῶν Ἐκκλησιῶν σὲ συνεργασίες μὲ πολιτειακοὺς φορεῖς πού ἀναγνωρίζουν τὸν ρόλο τῆς Ἐκκλησίας στὴν ὑπεράσπιση καὶ στὴν προώθηση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ τῆς δικαιοσύνης.

32. Ὁπ. παρ., "For the Healing of the World", σελ. 126.

- Τὴν ἐνίσχυση τῶν ἐμπλεκόμενων ἐκκλησιαστικῶν φορέων καὶ μελῶν μέσω τῆς συνεχοῦς ἐνημέρωσής τους γιὰ τὰ τρέχοντα ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν οἰκονομικὴ παγκοσμιοποίηση.
- Τὴν ἀντιμετώπιση ζητημάτων ποὺ συμπεριλαμβάνουν ἔννοιες καὶ πρακτικές, ὅπως εἶναι τὸ ἐμπόριο, τὸ χρέος, ὁ μιλιταρισμός, ἡ διαφθορά, ἡ μετανάστευση καὶ ἡ ἄνιση μεταχείριση τῶν ἀνθρώπων μὲ κριτήριο τὸ φύλο ἢ τὴν ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ τους προέλευση.
- Τὴν δια-θρησκειακὴ συνεργασία καὶ συμμετοχὴ σὲ διεθνή κοινωνικὰ φόρα, ὅπως εἶναι τὸ Παγκόσμιο Κοινωνικὸ Φόρουμ (World Social Forum).
- Τὴν δημιουργία διεθνῶν τόπων συναντήσεως καὶ διαλόγου μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ποικίλων οἰκονομικῶν παραγόντων, πολιτῶν, κοινοτήτων καὶ ἐκπροσώπων τῶν διεθνῶν πολιτικῶν καὶ στρατηγικῶν σχεδιασμῶν.
- Τὴν ἀντιμετώπιση ἐκείνων τῶν πρακτικῶν μεθόδων ποὺ ἔχουν μετατρέψει μὲ ἄδικο τρόπο τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ σὲ οἰκονομικὰ καὶ ἐμπορεύσιμα ἀγαθὰ, πράγμα ποὺ ἐπηρεάζει κυρίως τοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ περιλαμβάνει τὴν ιδιωτικοποίηση τοῦ νεροῦ καὶ ὅλων τῶν ἄλλων φυσικῶν πηγῶν, στοιχεῖα ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῶν ἄλλων ζωντανῶν ὀργανισμῶν.
- Τὴν συνεχῆ προσπάθεια γιὰ τὴν καθιέρωση ἑνὸς πιὸ δίκαιου μοιράσματος τῶν ἀγαθῶν τῆς κτίσης, ὄντας προσεκτικοὶ μὲ τὴν χρῆση καὶ τὴ διάθεση αὐτῶν, καθὼς γιὰ πολλοὺς ἀνθρώπους ἡ σχέση τους μὲ τὸ περιβάλλον ἀποτελεῖ προϋπόθεση τῆς καθημερινῆς τους ἐπιβίωσης, ἐνῶ συνάμα κάποιοι ἄλλοι ἄνθρωποι καταναλώνουν πολλὰ περισσότερα ἀγαθὰ σὲ σύγκριση μὲ κάποιους ἄλλους. "Ὅλοι λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ ἐργαστοῦν ἀπὸ κοινοῦ ἐναντία στὴ συντελούμενη κλιματικὴ ἀλλαγὴ, στὶς ἐπιπτώσεις τοῦ φαινομένου τοῦ «θερμοκηπίου» καὶ στὴν ἀλόγιστη χρῆση πετρελαίου ἐνισχύοντας παράλληλα τὴν χρῆση τῶν ἀνανεώσιμων φυσικῶν ἐνεργειακῶν πηγῶν³³.
- Τὴν ἔναρξη διεθνοῦς καμπάνιας στὴν ὁποία θὰ συμμετέχουν ἐνεργὰ Ἐκκλησίες, μέλη καὶ ἰδιῶτες μὲ σκοπὸ τὴν ἐξασφάλιση πρόσβασης τῶν ἀνθρώπων στὰ Παγκόσμια Δημόσια Ἀγαθὰ - (Global Public Goods), δηλαδή στὰ βασικὰ ἀγαθὰ καὶ στὶς ὑπηρεσίες. Εἰδικότερα ὁ LWF καλεῖται νὰ προωθήσει τὸ ἐμπόριο καὶ τίς ἀναπτυξιακὲς πολιτικὲς, οἱ ὁποῖες ἐξα-

33. *Ὁπ. παρ.*, "For the Healing of the World", σελ. 127.

- σφαλίζουν σε όλους άσφαλῆ πρόσβαση στο νερό, έπαρκῆ διατροφή, καταφύγιο και βασική περίθαλψη και εκπαίδευση.
- Τῆν ένίσχυση και ένθάρρυνση τῶν κινήμάτων εκείνων πού αγωνίζονται για τῆν οἰκονομική δικαιοσύνη και για τῆν καθιέρωση πιό δίκαιων έμπορικῶν κανόνων.
 - Τῆν άντιμετώπιση τῆς έπιρροῆς πού άσκει τὸ κεφάλαιο τῆς νεοφιλελεύθερης οἰκονομίας και οἱ νομισματικές συναλλαγές μέσα άπό τῆν άνάγκη ρύθμισης, συντονισμοῦ και έλέγχου, πρακτική πού θά συμπεριλαμβάνει και τῆν έπιβολή φόρου στις έμπορικές πράξεις.
 - Τὸ συνεχές κάλεσμα πρὸς τις κυβερνήσεις τῶν ίσχυρῶν κρατῶν και πρὸς τις διοικήσεις τῶν διεθνῶν δανειστικῶν ὀργανισμῶν για τῆν άκύρωση τοῦ διεθνοῦς δανειστικοῦ χρέους τῶν άδύναμων και ὑπερχρεωμένων κρατῶν, τὸ ὁποῖο χρέος στις περισσότερες τῶν περιπτώσεων είναι άδικο, παράνομο και άπεχθές, καθὼς και τῆ νομική στήριξη αὐτῶν στο Διεθνές Δικαστήριο τῆς Δικαιοσύνης³⁴.
 - Τῆν ὑποστήριξη τῆς ἴδρυσης και άνάπτυξης ένός άνεξάρτητου διαιτητικοῦ μηχανισμοῦ για τις χῶρες μεσαίου εισοδήματος.
 - Τὸν έλεγχο και τῆν παρακολούθηση τοῦ δανειστικοῦ χρέους στις χῶρες, σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, μέσα άπό τῆ συγκρότηση ένός ὀργανωμένου δικτύου και μέσα άπό τὸ μοίρασμα τῶν ενεργειακῶν πηγῶν.
 - Τῆν θεωρητική ένίσχυση και τῆν έφαρμοστική επέκταση σε πρακτικό επίπεδο τῶν έννοιῶν τῆς κοινωνικής εϋθύνης και τῆς αλληλεγγῆς μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν και τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων.
 - Τῆν ὑποστήριξη τῶν προσπαθειῶν για τῆν έξάλειψη τῆς διαφθορᾶς και τῆν έξασφάλιση μεγαλύτερης διαφάνειας στὸν τρόπο λειτουργίας τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος και λήψης τῶν πολιτικῶν αποφάσεων³⁵.

Ὅλα τὰ προαναφερθέντα στοιχεία οἰκονομικής φύσεως και προγραμματισμοῦ οἱ σύνεδροι τῆς Λουθηρανικῆς Κοινωνίας στὸν Καναδά φρόντισαν νὰ τὰ

34. LANDES D., *The Wealth and Poverty of Nations. Why some are so rich and some so poor*, έκδ. Norton and Company, New York 1998. Στη μελέτη αὐτή εξετάζεται ἡ περίοδος τῶν τελευταίων 500 ἐτῶν τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, προσπαθώντας ὁ μελετητῆς νὰ έντοπίσει τῆ βαθύτερη αἰτία αὐτοῦ τοῦ μεγάλου οἰκονομικοῦ χάσματος, πού ὑφίσταται μεταξὺ τῶν κρατῶν, άνάμεσα δηλαδή στα πολὺ πλούσια και στα πολὺ φτωχά. Για τὸν Landes κεντρική έννοια παίζει ἡ άνάπτυξη τῆς τεχνολογίας και τῶν έπιστημῶν.

35. Ὅπ. παρ., "For the Healing of the World", σελ. 128-130.

υποστηρίξουν με όρισμένα ἐκκλησιολογικά κριτήρια προερχόμενα ἀπὸ τὴ δική τους Λουθηρανικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, ὥστε νὰ θεμελιώσουν ἀκόμη καλύτερα τὰ ἐπιχειρήματά τους, ἔναντι τῆς οἰκονομικῆς παγκοσμιοποίησης καὶ τῆς ἀδικίας, πὺν αὐτὴ ἐπιφέρει. Μὲ ἄλλα λόγια ἐπιδίωξαν μέσα ἀπὸ τὴ σύνδεση μεταξὺ τῆς θεολογίας καὶ τῆς οἰκονομίας νὰ δώσουν μία οὐσιαστικὴ ἀπάντηση στὸ καυτὸ καὶ κρίσιμο ἐρώτημα: Τί σημαίνει σήμερα νὰ εἶναι κανεὶς χριστιανὸς καὶ συνάμα τί σημαίνει σήμερα μία Ἐκκλησία νὰ εἶναι ὄντως Ἐκκλησία μέσα σὶς σύγχρονες συνθήκες, πὺν συνεχῶς δημιουργεῖ ἢ οἰκονομικὴ παγκοσμιοποίηση; Ποιὲς εἶναι οἱ προκλήσεις καὶ πῶς ἀνταποκρινόμαστε σ' αὐτές³⁶;

Μεταξὺ αὐτῶν μποροῦμε νὰ διακρίνουμε τὰ ἑξῆς ἐκκλησιολογικὰ κριτήρια πὺν προβάλλονται στὸ κείμενο:

1. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ: Ὁ Θεὸς ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν ἄνθρωπο μὲσῶ τοῦ λόγου τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τοῦ ἐνσαρκωμένου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου, τῶν ἱερῶν μυστηρίων, τοῦ ἀμοιβαίου διαλόγου καὶ τῆς ἀδελφικῆς ἀλληλεγγύης (*per mutuum colloquium et consolationem fratrum*). Ἰδιαίτερη ἀναφορὰ ὡστόσο γίνεται στὸ μυστήριο τῆς Εὐχαριστίας, ὅπου οἱ πιστοὶ πὺν μετέχουν σ' αὐτὸ, εἰσέρχονται σὲ μία μυστηριακὴ κοινωνία μὲ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ καὶ μεταξὺ τους. Μὲσῶ τοῦ εὐχαριστιακοῦ Σώματος τοῦ Κυρίου ὁ πιστὸς συνάπτει μία αἰώνια σχέση κοινωνίας μὲ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, σὶν ὁποία καταργοῦνται ὅλες οἱ ἐθνικὲς, κοινωνικὲς, φυλετικὲς, οἰκονομικὲς ἢ ἄλλες διαφορὲς. Μέσα ἀπὸ τὸ εὐχαριστιακὸ μυστήριο βιώνεται τὸ ἐσχατολογικὸ ὄραμα τῆς νέας Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῦ καινοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς καινῆς γῆς, ὅπου ἢ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ τελικὸς κριτὴς ὅλης τῆς δημιουργίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἢ κοινὴ στρατηγικὴ τῆς οἰκονομικῆς παγκοσμιοποίησης συμπεριλαμβάνει τὰ ἑξῆς βήματα: α) Τὴν τοποθέτηση τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης σὶν κορυφὴ τῶν προτεραιοτήτων, ἔναντι ὅλων τῶν ἄλλων κοινωνικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, μὲ κόστος ἀκόμη καὶ τὴν κοινωνικὴ συνοχή. β) Τὴν αὔξηση τῆς συμμετοχῆς τῆς ιδιωτικοποίησης σ' ὅλα τὰ δημόσια ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίες. γ) Τὴ μείωση τοῦ κυβερνητικοῦ ἐλέγχου ἐπὶ

36. “Engaging Economic Globalization as a Communion – A Working Paper of the Lutheran World Federation 2001”, στὸ *Communion, Responsibility, Accountability, Responding as a Lutheran Communion to Neoliberal Globalization*, LWF Documentation No. 50 – December 2004, ἐκδ. Lutheran World Federation, Geneva 2004, σελ. 23.

- της ιδιωτικής ή της διεθνούς οικονομικής δραστηριότητας. δ) Την αναζήτηση και επίδιωξη του γρήγορου κέρδους σε σύγκριση με το κέρδος που παράγεται μέσα από την πολυετή κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των ανθρώπων και της περιβαλλοντολογικής βιωσιμότητας. ε) Την απελευθέρωση της διακίνησης του ιδιωτικού κεφαλαίου χωρίς την πληρωμή φόρων στο κράτος. Αυτό το οικονομικό όραμα της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης, το οποίο οικοδομείται πάνω στην ευταξία και στην εύρυθμία των αγορών και στην ισόποση και αναλογική κερδοφορία αυτών που μετέχουν στο παρόν χρηματοπιστωτικό σύστημα, δεν μπορεί παρά να έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το οικουμενικό όραμα του Λόγου του Θεού, δηλαδή της ενσάρκωσης της ίδιας της αγάπης του Θεού.
2. *Η έρμηνεία της Βίβλου:* Το συγκεκριμένο στοιχείο παίζει ιδιαίτερο ρόλο στην ανάπτυξη της Λουθηρανικής παράδοσης και τονίζεται ιδιαίτερος μέσα στο κείμενο. Ειδικότερα μέσα από τη μετάφραση και την έρμηνεία της Βίβλου δίδεται η καθοδήγηση που απαιτείται να έχει ο άνθρωπος κάθε εποχής στη ζωή και στην πίστη του. Λόγου χάριν τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης είναι μεστά από παραδείγματα και διηγήσεις που αναφέρονται στη νομοθεσία που ίσχυε για το εμπόριο και το χρέος (*Ιερ.* κεφ. 10, 1-16 και *Ήσ.* κεφ. 44, 9-20), ενώ το κήρυγμα του Ίησού στο κατά Λουκά (κεφ. 4, 1-12) και στο κατά Ματθαίον (κεφ. 6,24) Ευαγγέλιο φανερώνει την άμεση σχέση που έχει ο λόγος του Θεού με την απελευθέρωση του ανθρώπου από τα ποικίλα δεσμά που βιώνει στη ζωή του. Επίσης μέσα από το κείμενο των Πράξεων των Αποστόλων τονίζεται η ευθύνη που είχε η πρώτη Χριστιανική κοινότητα για τους φτωχούς και τους οικονομικά και πνευματικά αδύναμους της τοπικής κοινωνίας. "Ετσι οι έννοιες της αλληλεγγύης, της διακονίας και της αγάπης προς τον πλησίον, τον φτωχό, τον περιθωριοποιημένο και τον όρφανό είναι τα κρίσιμα κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά που αποδεικνύουν εμπρακτα ότι η Έκκλησία μπορεί, κατά το πρότυπο της πρώτης χριστιανικής κοινότητας των Αποστόλων, να προβάλλει και να εφαρμόσει ένα εναλλακτικό πρότυπο ζωής για την ανθρώπινη κοινωνία εμπνεόμενη μέσα από τον Λόγο του Θεού.
3. *Η έντολή της λατρείας του Θεού:* Αυτό το στοιχείο αναφέρεται στην έρμηνεία της πρώτης έντολής του Θεού σχετικά με την λατρεία που πρέπει να αποδίδει ο άνθρωπος στον Θεό και όχι στα είδωλα. Στο κείμενο αναφέρεται ότι η ουσία της πραγματικής λατρείας στον Θεό αποδεικνύεται από τον τρόπο με τον οποίο κανείς βιώνει την καθημερινότητά του.

Αυτή η άρχη έχει ιδιαίτερη αξία στην κριτική που ασκείται στην οικονομική παγκοσμιοποίηση. Ένα από τα σημερινά καθήκοντα της Έκκλησίας είναι να φανερώσει στον κόσμο ότι όλα τα οικονομικά συστήματα και οι πολιτικές ιδεολογίες όσο άριστες και αν είναι φαινομενικά, στην ουσία έχουν ατέλειες, γεγονός που αποδεικνύεται από την ανθρώπινη αποξένωση και την αυξανόμενη αδικία και φτώχεια. Η Έκκλησία λοιπόν καλείται να παρουσιάσει στην κοινωνία τη σύνδεση του νυν με το αεί, δηλαδή τη σχέση μεταξύ του «ιστορικού τώρα» και του «έσχατολογικού τώρα», μέσα από την απομυθοποίηση της επικρατούσας απολυτοποίησης της οικονομικής εξουσίας. Η ποιότητα των σχέσεων που αναπτύσσει ο άνθρωπος με τον πλησίον του και με το περιβάλλον είναι μία πραγματική απόδειξη για το εάν λατρεύει κάποιος αληθινά τον Θεό ή τον Μαρμωνα. Με άλλα λόγια η Έκκλησία δεν μπορεί άλλα να κηρύττει από τον άμβωνα, και άλλα να εφαρμόζει στην καθημερινή της πράξη, καθώς έτσι θα χάσει την αξιοπιστία του ευαγγελικού της λόγου και την προφητική της συμπεριφορά, ενώ η εκκλησιαστική φωνή της θα μετατραπεί ως μία άλλη μεταξύ άλλων φωνών διαμαρτυρίας.

4. *Η Χριστολογία*: Οί Λουθηρανικές Έκκλησίες έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στο στοιχείο της Χριστολογίας μέσα στο τελικό κείμενο. Η θεολογία του Σταυρού (*theologia crucis*), ή όποια αποτελεί προέκταση του δόγματος της ενσάρκωσης με σωτηριολογικό περιεχόμενο³⁷, ή διαφορετικά ή Σταυρική θυσία του Χριστού για τη σωτηρία του ανθρώπινου γένους, ή δέσμευση του Θεού προς την δημιουργία μέσω της Ένσάρκωσης του Υιού του, το πάθος στον Σταυρό και ή Ανάσταση του Ίησού ως νίκη επί του θανάτου είναι στοιχεία της Χριστολογίας που αποδεικνύουν ότι ο Θεός είναι συνεχώς κοντά στο πλάσμα του, που ο ίδιος έπλασε, ότι δεν έχει εγκαταλείψει τον άνθρωπο, όπως κάποιες φωνές επικαλούνται, και ότι μία σειρά γεγονότων αποδεικνύει ότι ο Θεός όντως παρεμβαίνει στην

37. MOLTMANN J., *The Crucified God: The Cross of Christ as the foundation and Criticism of the Christian Thought*, έκδ. Fortress Press Edition, Minneapolis 1993, σελ. 59, σελ. 71 κ.έ., σελ. 202 κ.έ. Για την Λουθηρανική παράδοση ο θάνατος του Χριστού στον Σταυρό αποτελεί την «πηγή» της θεολογίας της αποκάλυψης και της σωτηρίας. Η Έκκλησία νοείται ως Έκκλησία «υπό» του Σταυρού και «από» τον Σταυρό. Ο Adolph Schlatter, ο Paul Athlaus και ο Karl Barth αποτελούν τους σημαντικότερους Προτεστάντες θεολόγους, που ανέπτυξαν την λεγόμενη θεολογία του Σταυρού, συνδυάζοντας την παραδοσιακή θεολογία των δύο φύσεων του Λόγου, την ανθρώπινη και τη θεία, με την ταπείνωση και την θέωση του Χριστού.

άνθρωπινη ιστορία μέσα από την σωτηριώδη χάρη του. Σ' αυτή τή διαδικασία ο άνθρωπος καλεΐται να συμπάσχει με τόν Χριστό, ὥστε στή συνέχεια μέσα από τήν ὀδύνη και διά τῆς χάριτος να ὀδηγηθεῖ στήν ἀνάσταση και στή σωτηρία. Μέσα ἀπό τήν ἔννοια τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἀνθρώπου στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ και στή Σταυρική θυσία τοῦ Χριστοῦ ἐπιδιώκεται ἡ προβολή πρὸς τήν κοινωνία τῆς ὑπαρξης μιᾶς ἄλλης ἐναλλακτικῆς πρότασης ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται γιά τή συμμετοχική και γιά τή μεταμορφωτική τῆς δυναμική.

5. *Ἡ Ἐκκλησιολογία:* Ἡ Ἐκκλησία ὑφίσταται ὡς κοινωνία ἁγίων (sacrum communio), ὅπου δύο ἢ τρεῖς πιστοὶ συνέχονται γιά νὰ ἀκούσουν και νὰ μιλήσουν ἀπό κοινοῦ γιά τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ. Ὡς στοιχεῖο ἄξιο ἀναφορᾶς εἶναι ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἦθος τῆς κοινωνίας τῶν ἁγίων και ἡ ἠθική πού παρουσιάζουν στήν καθημερινότητά τους δὲν πρέπει νὰ διαχωρίζονται. Γι' αὐτὸ και οἱ δομὲς τῆς κοινωνίας, οἱ πολιτικὲς ἰδεολογίαις και τὰ οἰκονομικὰ προγράμματα ἀξιολογοῦνται βάσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἠθικῆς, ἐνῶ ἡ οἰκονομική δραστηριότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων στήν ἐν γένει ἀνάπτυξη θὰ πρέπει νὰ προσδιορίζεται πάντοτε μὲ κριτήρια θεολογικά. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ παρουσίαση ἐναλλακτικῶν προτάσεων ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας δὲν γίνεται μὲ κριτήρια πού ἀπορρέουν ἀπὸ τήν ἠθική δεοντολογία, δηλαδή ἀπὸ τή στάση πού ὀφείλει νὰ ἐπιδεικνύει ὁ ἄνθρωπος στήν κοινωνική του διάσταση, ἀλλὰ ἔχει νὰ κάνει μὲ τήν ἴδια τήν οὐσία και τή μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ στάση τῆς Ἐκκλησίας ἐναντι τῆς οἰκονομικῆς κρίσης και τῆς οἰκονομικῆς ἀδικίας δὲν εἶναι ζήτημα ἐπιλογῆς, ἀλλὰ ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης πού πηγάζει ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ εἶναι τῆς. Ἐπομένως ὅλη ἡ λατρευτική κοινότητα εἶναι ὑπεύθυνη γιά τόν λόγο και τή στάση τῆς Ἐκκλησίας ἐναντι τῆς οἰκονομικῆς ἀδικίας πού συντελεῖται στό πλαίσιο τῆς παγκοσμιοποίησης, και ὄχι μόνο ἡ ἡγεσία τῆς.
6. *Ἡ Ἀνθρωπολογία και ἡ διδασκαλία τῆς Δικαίωσης:* Ὁ Λούθηρος ἀναγνώριζε ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἱκανοὶ ἀπὸ μόνοι τους νὰ σταθοῦν ὡς δίκαιοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ κρινόμενοι μὲ βάση τὰ ἔργα τους. Ὑπῆρχε ὁ λοιπὸν κίνδυνος τῆς αὐτοδικαίωσης. Γι' αὐτὸ και μία ἀπὸ τίς 95 βασικὲς του θέσεις πού ἀνακοίνωσε τὸ 1517, ἦταν ὅτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσει τή σωτηρία του μέσα ἀπὸ τὰ συγχωροχάρτια, μία πρακτική πού ἀκολουθοῦσε ἐκείνη τήν περίοδο ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία γιά τήν ἐξασφάλιση περισσότερων οἰκονομικῶν πόρων. Αὐτὴ ἡ θέση πέρασε και

μέσα στο κείμενο της Συνέλευσης τονίζοντας ότι η άκρατη και απεριόριστη έμπιστοσύνη στη δύναμη των χρημάτων οδηγεί την Έκκλησία και τους ηγέτες της σε λανθασμένη πνευματική κατεύθυνση. Η άρχη αυτή φανερώνει ξεκάθαρα τους δεσμούς εξάρτησης που πρέπει να σπάσουν οι Χριστιανικές Έκκλησίες, όπου και εάν αυτοί παρατηρούνται, είτε έχουν να κάνουν με την πολιτική, είτε με την οικονομική εξουσία. Η Έκκλησία σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να στηρίζει την παρουσία και το λόγο της στη δύναμη του χρήματος, καθώς έτσι χάνει τον μυστηριακό και έσχατολογικό της χαρακτήρα.

7. *Η Χριστιανική Έλευθερία*: Η έλευθερία συνδέεται αναπόσπαστα με την ευθύνη. Μάλιστα η ευθύνη παρουσιάζεται ως το πλαίσιο εκείνο που διασφαλίζει την λειτουργία της έλευθερίας. Η έλευθερία δεν αποτελεί κάτι το δεδομένο, καθώς έχει ανάγκη την υπεύθυνη στάση και συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στον πλησίον του και απέναντι στο περιβάλλον. Συνθήκη ανάπτυξης και έδραίωσης επομένως της έλευθερίας και κατ' επέκταση της δημοκρατίας είναι η ευθύνη του προσώπου τόσο σε άτομικό επίπεδο, όσο και συλλογικό. Η έλευθερία έδω έχει να κάνει με την κοινωνική και με την πολιτική έννοια του όρου, όπου ο άνθρωπος μέσα από την απελευθερωτική αυτή διαδικασία καλείται να συμπεριφέρεται με τρόπο ελεύθερο και υπεύθυνο έναντι των πολιτικών και οικονομικών πιέσεων του συστήματος. Εκ των ών ουκ άνευ θεωρείται ότι η ίδια άρχη ισχύει κυρίως για τους πολιτικούς άρχοντες και για τους οικονομικά ισχυρούς, οι όποιοι καλούνται να λειτουργούν και να αποφασίζουν με ευθύνη έναντι του Θεού και της ανθρωπότητας. Σ' αυτή την άρχη εύκολα κανείς μπορεί να έντοπίσει τον πρωτογενή πυρήνα του προγράμματος «Υπεύθυνη Κοινωνία» του Π.Σ.Ε., το όποιο στηριζόταν ακριβώς πάνω σ' αυτή τη δυναμική των σχέσεων που αναπτύσσονται μέσα στην κοινωνία με κύρια κριτήρια την ευθύνη και την έλευθερία³⁸.

Μέσα από τις παραπάνω έκκλησιολογικής φύσεως αναφορές προκύπτουν όρισμένα στοιχεία, τα όποια μπορούν να λειτουργήσουν από τη μιὰ μεριά ως

38. STIERLE W., "Deepening the Theological, Pastoral and Ethical Reflections", στο *Communion, Responsibility, Accountability, Responding as a Lutheran Communion to Neoliberal Globalization*, LWF Documentation No. 50 - December 2004, έκδ. Lutheran World Federation, Geneva 2004, σελ. 138-140.

κριτήρια έλέγχου τής ύφιστάμενης οικονομικής παγκοσμιοποίησης και από τήν άλλη ως έκκλησιολογικές θέσεις μιᾶς άλλης προτεινόμενης έναλλακτικής παγκοσμιοποίησης. Αυτά είναι τὰ ἐξῆς: 1) Δέσμευση – (commitment). 2) Διαθήκη – (covenant)³⁹. 3) Όμολογία πίστεως – (confession). 4) Θεολογία τοῦ Σταυροῦ – (theologia crucis). 5) Σῶμα Χριστοῦ – (Corpus Christi). 6) Εὐχαριστία – (Eucharist). 7) Ἡ ἐνοίκηση τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον – (Christ's indwelling).

Ἐπίσης κατὰ ἄλλο πὸν ἀναφέρθηκε στὶς ἐργασίες τοῦ Winnipeg καὶ χριζεῖ ἀναφορᾶς εἶναι ἡ λεγόμενη «εὐχαριστιακὴ οἰκονομικὴ ἠθικὴ» - (eucharistic economic ethics). Σ' αὐτὴν τὴν ἔκθεση συμπεριλαμβάνεται ἡ σχετικὴ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου, ἀναπροσαρμοσμένη στὰ σημερινὰ δεδομένα καὶ ἀνάγκες. Εἰδικότερα, ἡ οἰκονομικὴ ἠθικὴ καὶ ἡ εὐχαριστιακὴ θεολογία εἶναι δύο στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ὁ Λούθηρος ποτὲ δὲν διαχώρισε. Καρπὸς τῆς Εὐχαριστίας πέρα ἀπὸ τὴ μυστηριακὴ ἔνωση μὲ τὸν Χριστὸ εἶναι καὶ ἡ ἀνταπόκριση τῆς κοινότητας στὶς ἀνάγκες τῶν πιὸ ἀδύναμων. Ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα ἀποτελεῖ ἀπὸ μόνῃ τῆς (per se) μίαν ἐνέργεια πὸν φέρνει τὸν ἄνθρωπο σὲ σχέση μὲ τὸν πλησίον του. Σύμφωνα μὲ τὸν Λούθηρο, ὅλες οἱ σχέσεις πὸν συνάπτει ἓνας πιστὸς ἄνθρωπος μὲ τὸν πλησίον ὀφείλουν νὰ καθορίζονται βάσει μίας συγκεκριμένης ἀρχῆς: Ὁ κάθε Χριστιανὸς ἔχει καθῆκον νὰ ἐνεργεῖ πρὸς ὄφελος τοῦ πλησίον, ἐνῶ παράλληλα καλεῖται νὰ καλύπτει τὶς προσωπικὲς του ἀνάγκες, καθὼς καὶ τῆς οἰκογένειάς του. Συνεπῶς κάθε οἰκονομικὴ θεωρία καὶ πρακτικὴ πὸν ὑπονομεύει τὸ εὐρύτερο ἀγαθὸ καὶ εὐημερία τοῦ φτωχοῦ, πρέπει

39. HORTON M., *Introducing Covenant Theology*, ἐκδ. Baker Books, 2006, σελ. 10-11 κ.έ.: «Ἡ Μεταρρυθμισμένη θεολογία εἶναι ἀπλὰ μίαν θεολογίαν τῆς διαθήκης. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ Θεολογία τῆς Μεταρρυθμίσεως καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον νὰ συνδέσει τὶς ποικίλες βιβλικὲς διδασκαλίες μὲ τὶς συγκεκριμένους διαθήκες πὸν περιγράφονται στὴν Ἁγία Γραφή. Εἰδικότερα ἡ Μεταρρυθμισμένη θεολογία συνδέεται μὲ τὰ πέντε σημεῖα τοῦ Καλβινισμοῦ, πὸν συγκροτοῦν τὸ ἀκρωνύμιο τῆς λεγόμενης «Τουλίπας», δηλαδή: TULIP (Total depravity – Unconditional Election – Limited Atonement – Irresistible grace – Perseverance of the saints)... Ἡ Μεταρρυθμισμένη θεολογία εἶναι συνώνυμη τῆς θεολογίας τῆς διαθήκης. Διαθήκη εἶναι μίαν σχέση ὀρκων καὶ δεσμῶν ἀμοιβαίων μεταξὺ τους, ὄχι ὅμως ἀναγκαστικά καὶ ἰσότητων». Πρὸβλ., BARTH KARL, *Evangelical Theology - An Introduction*, ἐκδ. Grand Rapids, Michigan 1963, σελ. 22: «Αὐτὸ πὸν ἐπιβεβαιώνει ἡ ἱστορία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι αὐτὸ τὸ γεγονός στὸ ὅποιο ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ὀλοκληρώνει τὴ συνάψη τῆς διαθήκης μὲ τὸν λαὸ του». Βλ., ἐπίσης στὸ ἴδιο σελ. 70: «Τὸ νέο γεγονός εἶναι ἡ συμφιλίωση τοῦ κόσμου μὲ τὸν Θεό, ἡ ὁποία ἀνακοινώθηκε στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ὀλοκληρώθηκε στὴν Καινὴ Διαθήκη διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ νέο γεγονός εἶναι ἡ πραγματοποίηση καὶ ἡ τελειοποίηση τῆς διαθήκης μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου».

νά απορρίπτεται στην πράξη και νά αντικαθίσταται από άλλη οικονομική έναλλακτική πρακτική⁴⁰. Σημειώτεον δὲ ὅτι ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν πλησίον μὲ οἰκονομικούς ὅρους, σύμφωνα πάντα μὲ τὸν Λούθηρο, περιλαμβάνει ὄχι μόνο τὴν κοινωνική εὐημερία, ἀλλὰ ἐπίσης πρῶτον τὴν ἀποκήρυξη καὶ τὴν καταγγελία τῆς οἰκονομικῆς ἐκμετάλλευσης ἑνὸς ἀνθρώπου ἀπὸ κάποιον ἄλλον καὶ δεύτερον τὴ δημιουργία νέων οἰκονομικῶν κανόνων καὶ πρακτικῶν. Κανόνας πρῶτος: Ἐπειδὴ ἡ πώληση εἶναι μία πράξη ποῦ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πλησίον, ὁ σκοπὸς τῆς δὲν πρέπει νὰ εἶναι τὸ κέρδος αὐτοῦ ποῦ πουλᾷ, ἀλλὰ ἡ ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἄλλου, αὐτοῦ ποῦ ἀγοράζει. Κανόνας δεύτερος: Ἡ οἰκονομική δραστηριότητα θὰ πρέπει νὰ ὑπόκειται στοὺς πολιτικούς περιορισμούς καὶ δεσμεύσεις. Ἡ πώληση δὲν θὰ πρέπει νὰ γίνεται χωρὶς τὴν ὑπαρξη νόμων καὶ ὁρίων ποῦ θὰ ὀρίζουν τοὺς κανόνες πώλησης καὶ ἀγορᾶς. Κανόνας τρίτος: Δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀγοράζει κανεὶς ἓνα ἀγαθό, ὅταν αὐτὸ πουλιέται σὲ χαμηλὴ τιμὴ, ὥστε ἀργότερα ὅταν ἀυξηθεῖ ἡ ἀξία του νὰ τὸ πουλήσει μὲ σκοπὸ νὰ κερδίσει. Κανόνας τέταρτος: Δὲν θὰ πρέπει κανεὶς νὰ πουλᾷ προϊόντα στὴν ἀγορὰ σὲ τιμές, τίς ὁποῖες ἢ ἴδια ἢ ἀγορὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπορροφήσει καὶ νὰ ἀνταποκριθεῖ⁴¹.

Σὲ γενικὲς γραμμὲς ἡ οἰκονομική ἠθική τοῦ κειμένου ἀπορρίπτει τὴν χωρὶς κανονισμούς καὶ πλαίσιο νόμου δραστηριότητα τῆς ἀγορᾶς, καθὼς κατὰ τέτοιο ἐπιτρέπει στοὺς λίγους νὰ βγάξουν κέρδος εἰς βάρος τοῦ κοινοῦ καλοῦ καὶ τῆς εὐημερίας τῶν φτωχῶν ποῦ συγκροτοῦν τὴν πλειοψηφία σὲ μία κοινωνία. Αὐτὴ ἡ οἰκονομική πρακτική καὶ δίκαιη οἰκονομική θεώρηση τῶν πραγμάτων γεννᾶται ἀπὸ τὴ μυστηριακὴ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν στὴ Θεία Εὐχαριστία, ἐκεῖ ὅπου ὅλοι οἱ μετέχοντες μοιράζονται τὸ ἴδιο Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου. Τὸ ἐκκλησιαστικὸ αὐτὸ γεγονός ἀποδεικνύεται ἔμπρακτα στὴν κοινωνική του διάσταση μὲ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀλληλέγγυος δίπλα σὲ ἐκείνους ποῦ ὑποφέρουν. Αὐτὸ ἀντικατοπτρίζει τὴν οὐσιαστικὴ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀλληλεγγύη, τῆς ὁποίας οἱ ρίζες εἶναι καθαρὰ ἐκκλησιολογικὲς. Δηλαδή μὲ ἄλλα λόγια ἡ

40. MOE - LOBEDA C., “Communion and Spirituality of Resistance”, στὸ *Communion, Responsibility, Accountability, Responding as a Lutheran Communion to Neoliberal Globalization*, LWF Documentation No. 50 - December 2004, ἐκδ. Lutheran World Federation, Geneva 2004, σελ. 145-156. Ἐδῶ σελ.146.

41. Ὅπ. παρ., MOE - LOBEDA C., “Communion and Spirituality of Resistance”, στὸ *Communion, Responsibility, Accountability, Responding as a Lutheran Communion to Neoliberal Globalization*, σελ. 147.

τράπεζα του Κυρίου δὲν ἔχει μόνο πνευματικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται καὶ στὴν ὑλικὴ τράπεζα τῶν ἀγαθῶν, προκειμένου νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκες ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἰδίως τῶν πιὸ φτωχῶν. Πράγματι, κοινωνία ὡς Εὐχαριστία καὶ κοινωνία ὡς ἀλληλεγγύη πηγαίνουν χέρι – χέρι⁴².

WARC

Ἐνα χρόνο ἀργότερα τὸ 2004 οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Παγκόσμιου Συνδέσμου Μεταρρυθμισμένων Ἐκκλησιῶν (World Alliance of Reformed Churches – WARC)⁴³, μετὰ ἀπὸ ἐργασίες πού ἔλαβαν χώρα κατὰ τὴν 24^η Γενικὴ Συνέλευση στὴν Ἀκκρά τῆς Γκάνας στὴν Ἀφρικανικὴ ἥπειρο, υἱοθέτησαν τὴν «Ὁμολογία τῆς Ἀκκρά» (Confession of Accra), ἡ ὁποία συγκεφαλαιώνεται στὴν ἐξῆς πρόταση: «Συνάπτοντας Διαθήκη γιὰ τὴ Δικαιοσύνη στὴν Οἰκονομία καὶ στὴ Γῆ» – (Covenanting for Justice in the Economy and the Earth)⁴⁴. Συγκεκριμένα, τὸ κείμενο τῆς Ἀκκρά ἀποτελεῖ τὸν καρπὸ δεκαπενταετοῦς ἐργασίας καὶ ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν πού συγκροτοῦν τὸν WARC. Εἶχε προηγηθεῖ ἡ γενικὴ συνέλευση στὴ Σεοῦλ τὸ 1989 μὲ θέμα: «Μία ἀνοιχτὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὰ παιδιά καὶ τοὺς νέους τοῦ πλανήτη». Ἐκεῖ οἱ ἐκπρόσωποι εἶχαν κληθεῖ νὰ συνάψουν μία διαθήκη δικαιοσύνης, δεδομένων τῶν ἀπειλῶν τῆς σύγχρονης ἐποχῆς στὴ ζωὴ, πρὸς ὄφελος ὅλης τῆς κτίσης καὶ εἰδικότερα πρὸς ὠφέλεια ὅλων τῶν νέων ἀνθρώπων τοῦ πλανήτη. Αὐτὴ ἡ κίνηση ἐντατικο-

42. Ὁπ. παρ., MOE - LOBEDA C., “Communion and Spirituality of Resistance”, στὸ *Communion, Responsibility, Accountability, Responding as a Lutheran Communion to Neoliberal Globalization*, σελ. 152.

43. Σχετικὰ μὲ τὸν Παγκόσμιον Σύνδεσμο Μεταρρυθμισμένων Ἐκκλησιῶν ἀρκεῖ νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ἀποτελεῖ μία παγκόσμια κίνηση, ἡ ὁποία ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς ὅλων, τόσο τῶν μελῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀδιακρίτως. Εἰδικότερα εἶναι μία ἀδελφότητα 75 ἑκατομμυρίων Μεταρρυθμισμένων χριστιανῶν ἀπὸ 214 ἐκκλησίες πού βρίσκονται διάσπαρτες σὲ 107 χώρες. Μέλη τοῦ συνδέσμου αὐτοῦ ἀποτελοῦν Ἐκκλησίες ὅπως εἶναι ἡ Ἐπισκοπαλιανή, ἡ Πρεσβυτεριανή, ἡ Μεταρρυθμισμένη, ἡ Ἐνωμένη καὶ ἡ Βαλντεσιανή. Ὅλες ἔχουν ὡς κοινὸ γνώρισμα ὅτι ἀποτελοῦν ἱστορικὸ καρπὸ τῆς Μεταρρύθμισης τοῦ 16^{ου} αἰῶνα πού ἠγήθηκε ὁ Ἰωάννης Καλβίνος, ὁ John Knox, ὁ Οὐλριχ Ζβίγγλιος κ.ἄ. Σήμερα διατηρεῖ μία μικρὴ κεντρικὴ γραμματεία στὴν πόλη τῆς Γενεύης καὶ ἐπίσης τοπικὲς συνελύσεις στὴν Ἀφρική, στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ καὶ στὴ Βόρεια Ἀμερικὴ.

44. *The Accra Confession – Covenanting for Justice in the Economy and the Earth*, ἐκδ. RCA Communication and Production Services, 2007, σελ. 1-8.

ποιήθηκε έξι χρόνια αργότερα, τὸ 1996, ὅταν οἱ Ἀφρικανικὲς Μεταρρυθμισμένες Ἐκκλησίες, μὲ κέντρο τὴν πόλη Kitwe τῆς Ζάμπια, ζήτησαν ἀπὸ τὸν Παγκόσμιο Ὄργανισμό τους νὰ ἀποκηρύξει τὸ κυρίαρχο οἰκονομικὸ σύστημα, καθὼς ἔρχεται σὲ πλήρη ἀντίθεση καὶ ἀντιπαράθεση μὲ τὴν Χριστιανικὴ πίστη καὶ νὰ τὸ καταδικάσουν, ὅπως εἶχαν κάνει ἀντίστοιχα μὲ τὴν περίπτωση τοῦ Ναζισμοῦ στὴ Γερμανία καὶ τοῦ apartheid στὴ Ν. Ἀφρική. Τὸ 1997 στὴ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ WARC, στὴν Οὐγγρικὴ πόλη Deprecen, ἀποφασίσθηκε οἱ Μεταρρυθμισμένες Ἐκκλησίες νὰ ἐμπλακοῦν ἐνεργῶς στὴν καταπολέμηση τῆς οἰκονομικῆς ἀδικίας καὶ τῆς οἰκολογικῆς καταστροφῆς μέσα ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴ διαδικασία καὶ τὴν χριστιανικὴ ὁμολογία. Αὐτὴ ἡ διαδικασία αργότερα ἔγινε γνωστὴ μὲ τὸν τίτλο «Συνάπτοντας Διαθήκη γιὰ τὴ Δικαιοσύνη στὴν Οἰκονομία καὶ στὴ Γῆ» – (Covenanting for Justice in the Economy and the Earth).

Ἔτσι φθάνουμε στὸ 2004 στὴν Γκάνα, ὅπου ἡ ὅλη προσπάθεια ἔφθασε στὸ ἀποκορύφωμά της, μὲ τοὺς μεταρρυθμισμένους τοῦ Νότου νὰ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς μεταρρυθμισμένους τοῦ Βορρᾶ νὰ λάβουν μία συγκεκριμένη στάση ὁμολογίας πίστεως ἔναντι τῆς οἰκονομικῆς ἀδικίας καὶ τῆς περιβαλλοντολογικῆς καταστροφῆς ποὺ συμβαίνει στὸν κόσμο, ὡς μία χειροπιαστὴ καὶ ἔμπρακτη ἀπόδειξη ἐκ μέρους τους ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστη δὲν μπορεῖ νὰ συμβιβάζεται μὲ τὴν παροῦσα τραγικὴ κατάσταση. Μολονότι ἀρχικὰ ὑπῆρξαν ἔντονες ἀντιδράσεις στὴν πρόταση αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Βορρᾶ, τελικὰ ἐπιτεύχθηκε μία ὁμοφωνία καὶ ἔνα κοινὸ consensus ἀπὸ ὅλους, ὥστε νὰ καταδικαστεῖ τόσο ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, ὅσο καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀδικία σὲ ὅποια μορφή καὶ ἐὰν πραγματοποιεῖται.

Τὸ κύριο ἐρώτημα στὸ ὁποῖο προσπάθησαν νὰ ἀπαντήσουν οἱ μετέχοντες τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ 2004 ἦταν: Γιατί ἡ Ἐκκλησία χρειάζεται τὴν Ὁμολογία τῆς Ἄκκρα; Δηλαδή, μὲ ἄλλα λόγια, ποιὸς εἶναι ὁ οὐσιαστικὸς σκοπὸς καὶ λόγος ὑπαρξῆς αὐτοῦ τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖο συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη δέσμευση τῶν Μεταρρυθμισμένων Ἐκκλησιῶν γιὰ ἀντίστοιχη δράση;

Τρεῖς εἶναι οἱ κυριότεροι λόγοι:

1. *Ἡ δικαιοσύνη ἀποτελεῖ ζήτημα καὶ ὄρο τῆς πίστεως.*

Ἡ Ὁμολογία τῆς Ἄκκρα δηλώνει μὲ σαφήνεια ὅτι τὰ θέματα οἰκονομικῆς καὶ περιβαλλοντολογικῆς δικαιοσύνης δὲν εἶναι μόνο κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς φύσεως, ἀλλὰ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστα κεφάλαια τῆς πίστεως στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ ἐπηρεάζουν συνεπῶς τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν ἔξωθεν καλὴ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς πιστὸς στὴν διαθήκη τοῦ Θεοῦ ἀπαιτεῖ τόσο μεμονωμένα ὡς χριστιανοί, ὅσο καὶ εὐρύτερα ὡς ἐκκλησίες τὴν

άντιδραση και την εναντίωση σε κάθε μορφή οικονομικής και οικολογικής αδικίας.

2. *Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ζήτημα κρίσιμης σπουδαιότητας καὶ σημασίας.*

Ἡ ἐνότητα συνδέεται μὲ τὴ σύναξη τῶν πιστῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ πόσο διαιρετικά μπορεῖ νὰ εἶναι τὰ ζητήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ Σῶμα. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὰ μέλη τοῦ WARC, ἐξαιτίας τῆς πολυπλοκότητας καὶ τῆς σύνθεσης τῆς παγκοσμιοποιημένης πραγματικότητας, δὲν ὀδηγήθηκαν σὲ μία πλήρη συμφωνία καὶ ὁμοφωνία, ὥστόσο ἡ οἰκουμενικὴ οἰκογένεια τῶν μεταρρυθμισμένων ἀντιμετωπίζει συστηματικὰ τὴν προβληματικὴ φύση τῆς παγκόσμιας οικονομίας μέσῳ τῆς παρουσίας Ὁμολογίας.

3. *Ἡ Ἐκκλησία στέκεται ἀλληλέγγυα καὶ μὲ αἴσθημα εὐθύνης βοηθᾷ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ὑποφέρουν καὶ ἀγωνίζονται.*

Ἀκολουθώντας τὶς βιβλικὲς παραδόσεις τῶν προφητῶν καὶ τὶς διηγήσεις τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ Ὁμολογία τῆς Ἀκκρα ἀντιμετωπίζει τὴν παρούσα κοσμικὴ ἀταξία κοιτώντας τὴν μέσα ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀδύναμων καὶ τῶν βασανισμένων ἀνθρώπων. Ἔτσι μέσῳ τῆς συγκεκριμένης Ὁμολογίας τόσο οἱ Ἐκκλησίαι, ὅσο καὶ ἡ κοινωνία καλοῦνται νὰ ἀκούσουν τὶς κραυγὲς τῶν ἀνθρώπων ποὺ ὑποφέρουν καὶ τῆς κτίσης ποὺ πληγώνεται, ἐξαιτίας τοῦ ὑπερκαταναλωτισμοῦ καὶ τῆς ὑποτίμησής της ἀπὸ τὴν παγκόσμια οικονομία⁴⁵.

WCC

Στὴ Βραζιλία τὸ 2006, στὴ διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς Θ' Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ Π.Σ.Ε., παρουσιάστηκε ἡ μελέτη μὲ τίτλο «Ἐναλλακτικὴ Παγκοσμιοποίηση στὴν Ὑπηρεσία τῶν Ἀνθρώπων καὶ τῆς Γῆς» - (Alternative Globalization Addressing People and Earth), στὸ ἐξῆς θὰ ἀναφέρεται ὡς A.G.A.P.E., τῆς ὁποίας τὸ ἀγγλικὸ ἀκρωνύμιο σχηματίζει τὴν ἑλληνικὴ λέξη «ἀγάπη», πράγμα ποὺ δὲν εἶναι καθόλου τυχαῖο. Στὰ ἀποτελέσματα λοιπὸν τῆς ἐξειδικευτικῆς αὐτῆς διαδικασίας, ἡ ὁποία διήρκεσε σχεδὸν εἴκοσι χρόνια, συμπεριλαμβάνονται οἱ ἐκκλησιολογικὲς θέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε. σὲ

45. Ὁπ. παρ., *The Accra Confession – Covenanting for Justice in the Economy and the Earth*, σελ. 1.

σχέση με την αντιμετώπιση της νεο-φιλελεύθερης οικονομικής ανάπτυξης, προτείνοντας συνάμα μία εναλλακτική μορφή οικονομίας, που πρέπει να εφαρμοσθεί πρωτίστως από τις Έκκλησίες, προκειμένου η ανθρωπότητα και η γη να διατηρηθούν ανέερα. Μέσω λοιπόν της πνευματικότητας της μεταμόρφωσης και της μεταμορφωτικής δικαιοσύνης (όροι που εμφανίζονται στο συγκεκριμένο κείμενο για πρώτη φορά) καλούνται όλοι να οικοδομήσουν δίκαιες, συμμετοχικές και βιώσιμες κοινότητες, τόσο σε τοπικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Έτσι θα καταπολεμηθεί ο συστηματικός αποκλεισμός εκείνων των ανθρώπων που στερούνται παιδείας, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, τροφής και στέγης. Αυτές οι κοινότητες θα πρέπει να παραδειγματιστούν από τις ίδιες τις Έκκλησίες και να αποτελέσουν εναλλακτικές προτάσεις και σημεία αναφοράς της Βασιλείας του Θεού⁴⁶. Σ' αντίθεση λοιπόν με τον πολιτισμό του ανταγωνισμού και της αδικίας, οι Έκκλησίες καλούνται να υποδείξουν και να αναδείξουν τον πολιτισμό της αγάπης και της αλληλεγγύης, στο κέντρο του οποίου βρίσκεται η εν Χριστώ αγάπη και η εν Χριστώ δικαιοσύνη.

Τί πρέπει να κάνουν οι Έκκλησίες βάσει του κειμένου:

1. Να συνταχθούν με τον Χριστό, γενόμενες ακόμη και σύγχρονοι μάρτυρες, παρά το όποιο κόστος στον τρόπο διοίκησης τους.
2. Να τηρήσουν τις ευαγγελικές αρχές λέγοντας ένα ξεκάθαρο όχι στις δυνάμεις έξουσίας, που επιβάλλονται κάθε φορά με τη δύναμη της βίας, της αδικίας και της καταστροφής.
3. Να μετέχουν μυστηριακά στην πληρότητα της ζωής του Τριαδικού Θεού.
4. Να συμπάσχουν κάθε φορά στον πόνο και την ταλαιπωρία των αδικημένων και των περιθωριοποιημένων ανθρώπων.
5. Να είναι αλληλέγγυες με τους ανθρώπους και με όλα τα πλάσματα που υποφέρουν, αντιστεκόμενες στις δυνάμεις της εκμετάλλευσης.
6. Να συνάψουν μία μορφή διαθήκης (συμφωνίας) με τους ανθρώπους του Θεού⁴⁷.

46. ΓΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *Έκκλησιολογία και Παγκοσμιοποίηση. Οι Έκκλησίες στην οίκουμενική πορεία για μια εναλλακτική παγκοσμιοποίηση στην ύπηρεσία των ανθρώπων και της γης*, έκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 120. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Η Οίκουμενική πορεία για μια εναλλακτική παγκοσμιοποίηση στην ύπηρεσία του ανθρώπου και της γης (AGAPE) από Όρθόδοξη όπτική», στο *Βιβλική Θεολογία της Άπελευθέρωσης. Πατερική Θεολογία και Άμφοσημίες της Νεωτερικότητας*, έκδ. Ίνδικτος, Άθήνα 2012, σελ. 195-220.

47. Alternative Globalization Addressing People and Earth (AGAPE) – A Background Document, έκδ. WCC, Geneva 2005, σελ. 5-6.

Κοινός τόπος στά παραπάνω στοιχεῖα εἶναι ἡ *συμμετοχή* καὶ ἡ *συνεργασία* τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ μέσω τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χάριτός του. Ἡ κτίση δὲν ἀποτελεῖ κτίσμα καὶ ἰδιοκτησία τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἀνήκουν σ' αὐτόν, καὶ γι' αὐτόν τὸν λόγο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ διαχειρίζεται ὡς ἐμπορεύσιμα ὑλικά ἀγαθά, ἀποστερώντας τα καὶ ἀποκλείοντας ἀπὸ αὐτὰ μία μεγάλη μερίδα ἀνθρώπων. Τὸ ἐσχατολογικὸ λοιπὸν καὶ ἐκκλησιολογικὸ ὄραμα πρέπει νὰ στηρίζεται πάνω στὶς ἀρχές τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὡς ἀντιστάθμισμα στὴ σημερινὴ οἰκονομικὴ μονοδιάστατη κατανόηση τῶν πραγμάτων. Τὸ εὐχαριστιακὸ δεῖπνο τῆς Ἐκκλησίας, τὸ θυσιαστικὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἔννοια τῆς *λειτουργίας μετὰ τῆ λειτουργία*, καλοῦνται νὰ λειτουργήσουν ὡς σημεῖα φανέρωσης τῆς νέας, ἐναλλακτικῆς, πραγματικότητας ποὺ ἀντιπροτείνουν οἱ Ἐκκλησίες στὸν κόσμο⁴⁸. Μυστηριακὴ ζωὴ καὶ μοίρασμα τῶν ἀγαθῶν σχετίζονται ἄμεσα μεταξὺ τους.

Ἔτσι τὸ κείμενο προχωρᾷ ἓνα βῆμα παραπάνω καὶ μιᾶ γιὰ τὴν *οἰκονομία τοῦ Θεοῦ*, ἡ ὁποία διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἐξῆς στοιχεῖα:

1. Ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέπει σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς καμία ἐξαίρεση νὰ γίνονται μέτοχοι τῶν θείων δωρεῶν.
2. Ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ ἀνθρώπου μία δίκαιη, συμμετοχικὴ καὶ βιώσιμη χρῆση τῆς ζωῆς.
3. Ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ προάγει καὶ προωθεῖ τὸ μοίρασμα, τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.
4. Ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ εἶναι μία οἰκονομία ποὺ ἀπευθύνεται καὶ ἔχει ἀποδέκτες ὅλη τὴν οἰκουμένη.
5. Ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ ἐπιλέγει τοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους ὡς ἐκλεκτούς.

Ἐπίσης, μεταξὺ ἄλλων, ἀποφασίσθηκε ἡ συνέχιση τῆς μελέτης ὡς μία δυνατότητα, ποὺ ἔχει ὡς ἀπώτερο σκοπὸ τὴν θεμελίωση μόνιμου διαλόγου μεταξὺ θρησκευτικῶν, οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν φορέων ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμο. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ οἱ Ἐκκλησίες μποροῦν ἰσότιμα νὰ ἐκθέτουν τὶς θέσεις τους ἐπὶ τοῦ προκείμενου ζητήματος, δηλαδὴ τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης καὶ τῆς σχέσης τῆς μὲ τὴν παγκοσμιοποίηση⁴⁹. Τὸ κείμενο λοιπὸν A.G.A.P.E. συμβάλλει στὴν

48. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *Μετα-λειτουργία. Ἡ Ὁρθόδοξη συμμετοχὴ στὴν κοινὴ χριστιανικὴ μαρτυρία γιὰ δικαιοσύνη, εἰρήνη καὶ ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 245-284.

49. WILKENS KLAUS, *God in Your Mercy, Transform the Word. Official Report of the 9th General Assembly of the WCC Porto Alegre 2006*, ἐκδ. WCC, Geneva 2007, σελ. 288 κ.έ.

επίτευξη ενός τριπλού στόχου: 1) στην αύξηση της εκκλησιαστικής ένότητας και συνεργασίας, 2) στην εμπέδωση και στην εφαρμογή της ευαγγελικής εντολής να γίνουμε πλησίον του καθενός ανθρώπου χωρίς όρους και όρια, και 3) στην ευρύτερη καλλιέργεια του ενδιαφέροντος του ανθρώπου για την βιωσιμότητα της κτίσης⁵⁰.

Συμπεράσματα

Κρίνοντας από όλα τα παραπάνω στοιχεία οδηγούμαστε σε όρισμένα αξιολογικά συμπεράσματα, τα οποία χρΐζουν ιδιαίτερης και ξεχωριστής αναφοράς.

1. Καταρχήν είναι πλέον κοινή πεποίθηση όλων ότι η οικονομική ανάπτυξη της ανθρωπότητας, ενώ στην αρχή του 20^{ου} αιώνα είχε θεωρηθεί και ταυτιστεί με τη γενικότερη πρόοδο λαμβάνοντας θετικό πρόσημο, σήμερα γίνονται αντιληπτές, στην αΰγή του 21^{ου} αιώνα, οι άρνητικές συνέπειες αυτής της εξέλιξης.
2. Ή χωρίς όρια οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη έκμεταλλεΰμενη την βιομηχανοποίηση του ρυθμού της ζωής έχει οδηγήσει σε άδιέξοδα, τα όποια δέν έντοπίζονται, ούτε περιορίζονται σε όρισμένα μέρη και περιοχές του πλανήτη. Ή γενίκευση του προβλήματος κατά συνέπεια ζητά και γενικευμένη λύση.
3. Ή οικονομική και έπιστημονική ανάπτυξη οδήγησε τόν παράγοντα άνθρωπο σε μία επικίνδυνη χειραφέτηση από τη σχέση του με τη φύση με αποτέλεσμα την άπαξίωση τών πανανθρώπινων άξιΰν, όπως είναι ή άλληλεγγΰη, ή διακονία του πλησίον, ό σεβασμός της φύσης και ή άπροϋπόθετη άγάπη. Αντίθετα στην πυραμίδα τών άξιΰν την πρώτη θέση κατέλαβε τΰ χρέημα αποκτώντας μία νέα διάσταση και λειτουργία σε σύγκριση με την άρχική του επιδίωξη. Από μέσο ρύθμισης και διακανονισμού τών χρηματιστηριακΰν συναλλαγΰν και τών έμπορικΰν ανταλλαγΰν, μετατράπηκε σε μέτρο-κριτήριο κοινωνικής κατάταξης και θέσης τών ανθρώπων⁵¹.

50. MSHANA ROGATE, *Poverty, Wealth, Ecology: The Impact of Economic Globalization. A Background to the Study Process*, <http://www.oikoumene.org/fileadmin/files/wcc-main/2007/pdfs>, σελ. 2.

51. BEDER SH., «Ή άγοραιοποίηση του περιβάλλοντος», στο *Δημοκρατία και Φύση*, τόμ. 2 (1997), σελ. 97-112.

4. Ἡ συνέχιση τῆς ἀδιάκοπης καὶ ἄμετρης ἐκμετάλλευσης τῶν φυσικῶν πόρων καὶ τῶν ἐνεργειακῶν πηγῶν ἔχει ὀδηγήσει σὲ κάθε εἶδους μόλυνση τὸ περιβάλλον, ἐνῶ παράλληλα ἔχουν καταπατηθεῖ ὅλα τὰ δικαιώματα τῆς φύσης⁵². Μόνο μέσα ἀπὸ μία νέα παγκόσμια ἀναθεώρηση τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς δικαιοσύνης πὺν ἀπορρέει ἀπὸ αὐτὴν καὶ λαμβάνοντας ὑπ' ὄψη ἓνα νέο κοινωνικὸ σχεδιασμὸ καὶ μία νέα τεχνολογικὴ στρατηγικὴ εἶναι δυνατὴ ἡ δημιουργία τῶν κατάλληλων συνθηκῶν, πὺν θὰ ὀδηγήσουν τὴν ἀνθρωπότητα σὲ μία νέα ἰσορροπία πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν δυνάμεων.
5. Αἴτημα τῆς οἰκονομικῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ ὁμαλὴ διαχείριση καὶ χρῆση τῶν πρώτων ὑλῶν ἀπὸ τὶς χῶρες πὺν τὶς διαθέτουν καὶ ὄχι ἀπὸ τὶς ἰσχυρὲς οἰκονομικὰ τρίτες χῶρες τοῦ δυτικοῦ ἡμισφαιρίου, πὺν μὲ διάφορους ἀθέμιτους, ὅσο καὶ παράνομους, τρόπους ἐπιτυγχάνουν νὰ τὶς ἐκμεταλλεύονται ἀνάλογα μὲ τὰ δικά τους οἰκονομικὰ πλάνα.
6. Ὁ ἀποκλειστικὸς καταλογισμὸς τῆς παρούσης οἰκονομικῆς καὶ οἰκολογικῆς κρίσης στὸ σύστημα τοῦ καπιταλισμοῦ εἶναι ἀληθὴς, ἀλλὰ παράλληλα μονομερὴς. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε ὅτι καὶ οἱ χῶρες πὺν ἀκολουθοῦσαν τὸ παράδειγμα τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ, μέσα ἀπὸ τὸν ὀλοκληρωτισμὸ καὶ τὸν ἔλεγχο πὺν ἐπέβαλαν στοὺς λαοὺς τους, εἶχαν γιγαντωθεῖ σὲ μία ὑπερδύναμη, ἡ ὁποία μὲ τὴ σειρά της στηριζόταν στὴν ἀνάπτυξη τῆς βαριᾶς καὶ τῆς πολεμικῆς βιομηχανίας, τῆς ἐξαχρείωσης τοῦ ἀνθρώπινου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, στὴν καταπολέμηση τῆς πνευματικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ ἔκφρασης, στὸν περιορισμὸ τῶν πρωτοβουλιῶν σ' ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ στὴν ἐπιβολὴ μιᾶς αὐστηρῆς πολιτειακῆς πειθαρχίας. Ἐπομένως ἡ οἰκονομικὴ κρίση εἶναι ἀρκετὰ σύνθετο φαινόμενο, τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ μὲ σπασμοδικὲς κινήσεις, μὲ ἄσκοπες κριτικὲς ἐκ μέρους τῶν ἀκτιβιστικῶν ὀργανώσεων ἢ μὲ ἀντιδράσεις πὺν περιορίζονται ἀποκλειστικὰ σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο.
7. Λόγω τῆς ὑφιστάμενης οἰκονομικῆς ἀδικίας τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν πλουσίων καὶ τῶν φτωχῶν ὀλοένα καὶ περισσότερο μεγαλώνει, ἡ διεθνὴς ἀγορὰ ἐλέγχεται ἀπὸ ὀλοένα καὶ λιγότερα κέντρα ἀναμόχλευσης τοῦ κεφαλαίου, οἱ τοπικὲς κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς δραστηριότητες ἀδυνα-

52. FRAZIER N. R., *Τὰ δικαιώματα τῆς φύσης*, ΠΟΛΙΤΗΣ Γ. (μετάφρ.), ἐκδ. Θυμέλη, Ἀθήνα 1995, σελ. 8.

τουῦν νὰ συγκρουστοῦν μὲ τὴν παγκοσμιοποιημένη καὶ καλὰ ὀργανωμένη δικτύωση τῶν οἰκονομικῶν ἐλεγκτικῶν θεσμῶν, ἢ αὐτονομία καὶ ἡ πρωτοβουλία τῶν πολιτισμῶν ὀλοένα καὶ περισσότερο ἐξαιλείφεται μὲ ἀποτέλεσμα τραγικὸ τὴν παράλληλη περιβαλλοντολογικὴ καταστροφή καὶ τὴν περιθωριοποίηση ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἀδυνατοῦν νὰ ἀποτελέσουν μέρος τοῦ συστήματος.

8. Ἐπίσης εἶναι πλέον ὀλοφάνερος ὁ δεσμὸς ἀνάμεσα στὴν οἰκολογικὴ κρίση καὶ στὴν ἀπονομή ἢ μὴ τῆς οἰκονομικῆς δικαιοσύνης. Ἡ *οἰκολογία* ἔχει ὡς στόχο τὸν προσδιορισμὸ τῶν ἠθικῶν ὀρίων στὴν ἐκμετάλλευση τῆς φύσης, ἐνῶ ἡ *οἰκονομία*, καὶ ἡ θυγατέρα της ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη, ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν ὀλοένα καὶ μεγαλύτερη οἰκειοποίηση καὶ ἐμπορευματοποίηση τοῦ περιβάλλοντος, λόγῳ τῶν ἀναγκαίων πρώτων ὑλῶν ποὺ λαμβάνουν ἀπὸ αὐτήν. Ἡ οἰκολογία ἀσχολεῖται μὲ τὸν λόγο περὶ τοῦ οἴκου, ἐνῶ ἡ οἰκονομία μὲ τοὺς νόμους περὶ τοῦ οἴκου. Ἄρα καὶ οἱ δύο ἀσχολοῦνται ἐντατικὰ μὲ τὸν οἶκο, ποὺ στὴν προκειμένη περίπτωσι εἶναι ἡ φύσις⁵³.
9. Ἡ οἰκονομικὴ δικαιοσύνη καὶ ἡ οἰκολογία ἀπαιτοῦν ἀπὸ κοινοῦ μία νέα ἀναθεώρηση τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ τρόπου ἀνάπτυξης τῆς οἰκονομικῆς, βιομηχανικῆς καὶ τεχνολογικῆς δράσης τῆς ἀνθρωπότητας, ὥστε νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ βιωσιμότητα τῶν μελλοντικῶν γενεῶν.
10. Ἡ οἰκονομικὴ δικαιοσύνη καὶ ἡ οἰκολογία ἔχουν τὴ δυναμικὴ, ὥστε νὰ συνασπίσουν ἀπὸ κοινοῦ ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἀναγκαῖες δυνάμεις γιὰ μία ἀναθεώρηση τῆς οἰκονομίας καὶ γιὰ μία ἐπανατοποθέτηση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ ρίζα καὶ τῶν δύο αὐτῶν διακεκριμένων καταστάσεων, δηλαδὴ τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς οἰκολογικῆς κρίσης, εἶναι κοινὴ καὶ δὲν εἶναι ἄλλη, παρὰ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς ἐν γένει δημιουργίας. Ἡ ἐξωτερικὴ ἀλλοτρίωση καὶ ἐκμετάλλευση τοῦ περιβάλλοντος ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἀλλοτρίωση τοῦ προσώπου, ἢ ὅποια προηγεῖται⁵⁴.
11. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἐγκτεῖται ὁ ρόλος τῆς θεολογικῆς σκέψης τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ Ἐκκλησίες ὀφείλουν ἀπὸ κοινοῦ νὰ συνδράμουν μέσα ἀπὸ μία ὀλιστικὴ θεώρηση καὶ παρουσίαση τῆς κατάστασης, τονί-

53. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ ΧΡ., *Οἱ Ἐπιπτώσεις τῆς Οἰκολογικῆς Κρίσης στὸ Ἀνθρώπινο Πρόσωπο*, ἐκδ. Ἀκριτίας, Ἀθήνα 2002, σελ. 132.

54. Ὅπ. παρ., ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ ΧΡ., *Οἱ Ἐπιπτώσεις τῆς Οἰκολογικῆς Κρίσης στὸ Ἀνθρώπινο Πρόσωπο*, σελ. 134.

ζοντας έννοιες που τώρα είναι στο περιθώριο των εξελίξεων, όπως είναι η άλληλεγγύη, η διακονία, η αγάπη, η ύπομονη, ο πλησίον και η ευθύνη. Οί Έκκλησίες έχουν την κλίση και το χάρισμα, αρκεί να το αποδεχτούν, να φέρουν απόψεις και θέσεις που είναι αντικρουόμενες και σε διάσταση, σε μία κατάσταση σύγκλισης και προσέγγισης⁵⁵. Έτσι, λόγου χάρη, μπορούν να φέρουν στο ίδιο τραπέζι του διαλόγου τους έκφραστες των οικονομικών θεωριών με τους υποστηρικτές της οικολογικής κίνησης, η διαφορετικά τους όπαδους των υλιστικών αξιών και τους όπαδους των μετα-υλιστικών αξιών, ώστε να χαράξουν από κοινού μία νέα οικονομική στρατηγική, η οποία θα ξεκινά όχι από το κέρδος, αλλά από την ωφέλεια προς τον άνθρωπο και προς το περιβάλλον. Θα βασιζέται στην τεχνολογική ανάπτυξη όχι στον ανταγωνισμό και στην πρωτοτυπία, αλλά στην συνεργασία και στην ωφέλιμη συνύπαρξη των ανθρώπων. Θα στηρίζεται όχι στην πλήρη εκμετάλλευση των φυσικών πηγών, αλλά στην έμμετρη και αναλογική χρήση αυτών, προκειμένου να ικανοποιούνται οι παρούσες ανάγκες των λαών. Κοινός παρονομαστής όλης αυτής της προσπάθειας θα είναι η ευθύνη του σήμερα, έναντι της ίδιας της ύπαρξης των γενεών του μέλλοντος.

12. Βέβαια είναι πρόδηλο ότι οι Χριστιανικές Έκκλησίες θα πρέπει να αποφύγουν την πλήρη ταύτισή τους με το οικολογικό κίνημα, το οποίο προβάλλεται ως κίνημα έντονης διαμαρτυρίας έναντι του καπιταλιστικού και του νεο-φιλελεύθερου συστήματος και το οποίο επιπλέον στηρίζεται κυρίως στην καλλιέργεια των όριζόντιων σχέσεων μεταξύ του ανθρώπου και της φύσης. Σ' αυτό ακριβώς το σημείο η Όρθόδοξη παράδοση είναι σε θέση να συμβάλλει τα μέγιστα προσφέροντας στις οικολογικές θέσεις την ελλείπουσα εκκλησιολογία, μέσα από την ευχαριστιακή της πράξη και μέσα από το πνεύμα της «λειτουργίας μετά τη λειτουργία», απορρίπτοντας τη θέση πολλών ότι η οικολογία εκφράζει έναν φυσικό θεϊσμό⁵⁶.

55. Οί Έκκλησίες ανάλογα με τη στάση που θα κρατήσουν έναντι του τεχνολογικού και του οικολογικού ζητήματος θα δικαιώσουν ή θα διαψεύσουν τις σύγχρονες φωνές, που λένε ότι, «ή θρησκεία δεν μπορεί να ασχολείται με θέματα που απασχολούν την επιστήμη και την τεχνολογία. Με βάση αυτή την έννοια η θρησκεία δεν αναφέρεται στην επιβίωση, αλλά στην αποβίωση και τη θνησιμότητα». Βλ., σχ., KOLAKOWSKI R., "Man does not live by reason alone", στο *New Perspectives Quarterly*, vol. 8, σελ. 16-23.

56. GRIFFIN D. C., *God and Religion in Postmodern World*, εκδ. Suny Press, New York 1988, σελ. 138.